

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Důchodový systém České republiky v komparaci se Slovenskem

Zuzana Kočová

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Zuzana Kočová

Evropská agrární diplomacie

Název práce

Důchodový systém České republiky v komparaci se Slovenskem

Název anglicky

The pension system of the Czech Republic in comparison with selected countries

Cíle práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit důchodový systém České republiky, tzv. „malou“ a „velkou“ důchodovou reformu, vč. jejích efektů pro řešení sociální politiky státu. Dílčím cílem je, na základě vstupních parametrů, provést komparaci důchodových systémů ve vybraných zemích, za účelem využití těchto poznatků k zefektivnění důchodové reformy ČR.

Přínosem závěrečné práce bude určení faktorů, které by vedly k finanční udržitelnosti důchodového systému pro generaci současných i budoucích důchodců.

Metodika

Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou a analytickou. Teoretická část bude obsahovat obecnou charakteristiku důchodových systémů z hlediska jejich přístupů k financování. V literární rešerši budou vysvětleny základní pojmy a kategorie, týkající se dané problematiky, pilíře důchodového systému ČR a vybraných zemí. Potřebné informace budou čerpány z relevantních zdrojů dat, především Ministerstva financí ČR, Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Asociace penzijních společností ČR a Zákona č. 427/2011 Sb. o doplňkovém penzijním spoření. V praktické části bude provedena analýza důchodového systému ČR a příčin neúspěchu důchodových reforem. Vlastní návrhy a náměty budou vycházet z výsledků analýzy a komparace s vybranými zeměmi.

V závěrečné práci bude využita metoda sekundárního sběru dat, analýza dokumentu, deskripce a komparace.

Doporučený rozsah práce

60 – 80

Klíčová slova

důchodová reforma, důchodový systém, důchodové pilíře, penzijní fondy, starobní penze, soukromé penze, Panevropský penzijní systém, parametry reformy, sociální politika, veřejné finance, demografický vývoj, Bílá kniha o důchodových systémech v EU

Doporučené zdroje informací

Asociace penzijních společností ČR [online]. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.apfcr.cz/>

Česko. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

Česko. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

Česko. Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

Česko. Zákon č. 589/1992 Sb., o pojištění na sociální zabezpečení a příspěvku na SPZ.

Český statistický úřad [online]. [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/>

KREBS, Vojtěch. Sociální politika. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-807-3575-854.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11968>

RYTÍŘOVÁ, Lucie. Důchodový systém v České republice. Olomouc: Anag, 2013. ISBN 978-80-7263-821-5.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

Ing. Dobroslava Pletichová

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 5. 1. 2017

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 1. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 25. 11. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Komparace důchodového systému České republiky a Slovenska" jsem vypracoval(a) samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor(ka) uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Dobroslavě Pletichové, vedoucí mé diplomové práce za její přístup a vedení, za její rady a poznámky k práci.

Důchodový systém České republiky v komparaci se Slovenskem

Abstrakt

Diplomová práce s názvem Důchodový systém České republiky v komparaci se Slovenskem se zabývá systémy důchodového zabezpečení v těchto dvou zemích. V práci se autorka věnuje všeobecné charakteristice důchodových systémů, a to například z hlediska jejich daňového prostředí, financování či provozovatele. Dále byl popsán nynější stav českého a slovenského důchodového systému, charakteristika jednotlivých důchodových pilířů a jejich fungování. Cílem této diplomové práce bylo analyzovat penzijní systém České a Slovenské republiky, provést jejich komparaci na základě vybraných kritérií a na závěr navrhnout možná řešení stávajícího důchodového systému České republiky.

Klíčová slova: důchodová reforma, penzijní systém, pilíře důchodového systému, penzijní fondy, penzijní pojištění, důchodové spoření, demografický vývoj

The Pension System of the Czech Republic in comparison with Slovakia

Abstract

The diploma thesis entitled The Pension System of the Czech Republic in comparison with Slovakia deals with pension systems in these two countries. The author deals with the general characteristics of pension systems, for example from the point of view of their tax environment, financing or operator. The current state of the Czech and Slovak pension system, the characteristics of individual pension pillars and their functioning were described. The aim of this diploma thesis was to analyse the pension system of the Czech and Slovak Republics, to compare them on the basis of selected criteria and to propose a possible solution of the current pension system of the Czech Republic.

Keywords: pension reform, the pension system, the pillars of pension system, pension funds, pension insurance, retirement savings, demographics

1 Úvod.....	13
Cíl práce a metodika.....	14
1.1 Cíl práce	14
Teoretická východiska.....	16
1.2 Český penzijní systém.....	17
1.2.1 Základní legislativní rámec.....	17
1.2.2 Způsoby financování důchodového systému	18
1.2.2.1 Průběžné financování	18
1.2.2.2 Fondové financování	19
1.2.3 Penzijní plány	19
1.2.3.1 Dobrovolná a povinná účast	20
1.2.4 Tři pilířová struktura penzijního systému	20
1.2.4.1 I. pilíř penzijního systému	20
1.2.4.2 Zaniklý II. pilíř penzijního systému	21
1.2.4.3 III. pilíř penzijního systému	21
1.2.5 Vznik současné důchodové reformy	21
1.2.6 Malá důchodová reforma	22
1.2.7 Velká důchodová reforma.....	23
1.2.8 Změny ve III. důchodovém pilíři – penzijní připojištění.....	23
1.2.9 Původní II. důchodový pilíř penzijního systému	24
1.2.10 Investiční strategie	25
1.2.10.1 Fond státních dluhopisů.....	26
1.2.10.2 Konzervativní fond.....	26
1.2.10.3 Vyvážený fond.....	27
1.2.10.4 Dynamický důchodový fond	27
1.2.10.5 Poplatky	28
1.2.11 Vyplácení naspořených prostředků.....	28
1.2.11.1 Doživotní starobní důchod	29
1.2.11.2 Doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let.....	29
1.2.11.3 Starobní důchod na dobu 20 let.....	29
1.2.11.4 Dědictví	30
1.2.12 Přehled investičních strategií	31
1.2.13 Zánik II. důchodového pilíře	31

1.3	Penzijní systém na Slovensku	34
1.3.1	Vývoj penzijního systému na Slovensku	34
1.3.1.1	Reforma důchodového systému.....	35
1.3.1.2	Základní legislativní rámec.....	36
1.3.2	Tři pilířová struktura na Slovensku.....	37
1.3.2.1	I. důchodový pilíř – povinné důchodové pojištění	37
1.3.2.2	II. důchodový pilíř – starobní důchodové spoření	38
1.3.2.3	III. důchodový pilíř – doplňkové důchodové spoření.....	39
1.3.3	Doplňkové důchodové správcovské společnosti.....	41
2	Vlastní práce	42
2.1.1	Demografický vývoj obyvatelstva - Česká republika vs. Slovenská republika	42
2.1.1.1	Demografická revoluce.....	42
2.1.1.2	Porodnost	43
2.1.1.3	Průměrný věk obyvatel	45
2.1.1.4	Věková struktura obyvatelstva	47
2.1.2	Statistické ukazatele spojené s důchodovým systémem v České a Slovenské republice	50
2.1.2.1	Počet důchodců v České republice	50
2.1.2.2	Počet důchodců Slovenské republiky	51
2.1.2.3	Průměrná výše důchodů v České republice	52
2.1.2.4	Průměrná výše důchodů Slovenské republiky.....	52
2.1.2.5	Průměrný měsíční příspěvek účastníka do PP a DPS v České republice	55
2.1.2.6	Výdaje na důchody, srovnání České a Slovenské republiky	56
2.1.2.7	Náhradový poměr zemí OECD.....	57
2.1.2.8	Hospodaření systému důchodového pojištění v České republice.....	59
2.1.2.9	Tempo růstu HDP České a Slovenské republiky.....	60
2.1.2.10	Míra nezaměstnanosti v České a Slovenské republice	61
2.1.2.11	Průměrná hrubá měsíční mzda České a Slovenské republiky	63
2.1.2.12	Minimální mzda České a Slovenské republiky	64
2.1.2.13	Průměrná míra inflace České a Slovenské republiky	66
3	Výsledky a diskuze	67
4	Závěr.....	70

5 Seznam použitých zdrojů 73

Seznam tabulek

Tabulka 1 Poplatky účastníků (%).....	28
Tabulka 2 Přehled investičních strategií.....	31
Tabulka 3 Počet důchodců podle druhu důchodu v letech 2012–2015 (tis. osob).....	50
Tabulka 4 Počet důchodců podle druhu důchodu v letech 2013–2016 (tis.osob).....	51
Tabulka 5 Průměrný starobní důchod v České republice (Kč).....	52
Tabulka 6 Průměrný starobní důchodu Slovenské republiky v letech 2010 – 2017 v EUR a CZK.....	53
Tabulka 7 Porovnání starobního důchodu ČR a SLO.....	54
Tabulka 8 Porovnání předčasného důchodu v ČR a na SLO.....	54
Tabulka 9 Průměrný měsíční příspěvek účastníka do PP a DPS v České republice.....	56
Tabulka 10 Výdaje na důchody v letech 2009 – 2016 v České a Slovenské republice.....	56
Tabulka 11 Hrubý náhradový poměr zemí OECD.....	58
Tabulka 12 Příjmy a výdaje státního rozpočtu na starobní důchody.....	60
Tabulka 13 Tempo růstu HDP České republiky a Slovenské republiky.....	61
Tabulka 14 Obecná míra nezaměstnanosti České a Slovenské republiky.....	62
Tabulka 15 Průměrná hrubá měsíční mzda České republiky.....	63
Tabulka 16 Průměrná hrubá měsíční mzda Slovenské republiky.....	64
Tabulka 17 Minimální mzda České republiky.....	65
Tabulka 18 Minimální mzda Slovenské republiky.....	65

Seznam obrázků

Obrázek 1 Věková struktura obyvatelstva České republiky k roku 2015.....	48
Obrázek 2 Věková struktura obyvatelstva Slovenské republiky za rok 2007 a 2016.....	49

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj počtu živě narozených dětí a úhrnné plodnosti ve SR, 2000 – 2013	38
Graf 2 Vývoj počtu živě narozených dětí a úhrnné plodnosti ve SR, 1989 – 2015	39
Graf 3 Průměrný věk obyvatel v ČR, 1989-2015	40
Graf 4 Průměrný věk obyvatel v SR, 2007-2016	41
Graf 5 Hrubý náhradový poměr zemí OECD	51
Graf 6 Tempo růstu HDP České a Slovenské republiky	56
Graf 7 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti České a Slovenské republiky	58
Graf 8 Průměrná míra inflace České a Slovenské republiky	63

Seznam použitých zkratk

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

ČSÚ – Český statistický úřad

DPS – doplňkové důchodové spoření

EU – Evropská unie

HDP – hrubý domácí produkt

MF ČR – Ministerstvo financí České republiky

MPSV ČR – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

PAYGO (pay as you go) – průběžný systém financování

PP – penzijní připojištění

VZ – vyměřovací základ

Úvod

Problematika důchodových systémů a nutnost jejich reformy je v posledních letech tématem většiny evropských států.

Stárnutí populace je problém více či méně pro všechny státy světa. Zdravý životní styl, moderní medicína, kvalitnější životní prostředí a jiné další faktory mají za následek prodlužování střední délky života obyvatel, a tím i délku pobírání starobního důchodu. Díky klesající porodnosti ubývá počet ekonomicky aktivních obyvatel. V důsledku toho se zvyšují nároky na financování důchodového systému, který představuje velmi významnou položku státního rozpočtu. Stávající trend je tedy z dlouhodobého hlediska neudržitelný. Potřeba reformy a řešení tohoto problému je pro většinu vyspělých zemí do budoucna důležitá. Téma diplomové práce bylo zvoleno z důvodu současné situace, kdy důchodová reforma byla zahájena v obou zemích, ale její průběh se liší. Komparace českého důchodového systému se slovenským důchodovým systémem byla zvolena především z důvodu podobnosti obou zemí (státní zřízení, složení obyvatelstva, srovnatelné životní úrovně atd.) a také dlouhé společné historie. Slovensko provedlo radikální reformu důchodového systému, která se zaměřila na částečnou privatizaci důchodového systému dle doporučení Světové banky. Dále přepracovalo průběžný systém a zavedlo příspěvkově definovaný systém důchodového spoření. [39] V České republice bylo obdobně jako na Slovensku symbolem reformy vytvoření dobrovolného II. důchodového pilíře.

Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je zhodnotit důchodový systém České republiky v komparaci se Slovenskem a navrhnout doporučení s cílem zlepšit finanční situaci obyvatel ČR v důchodovém věku. Přínosem závěrečné práce budou vlastní náměty a doporučení.

1.2 Metodika

Diplomová práce bude rozdělena na část teoretickou a na část analytickou. V kapitole teoretických východisek budou vysvětleny základní pojmy a kategorie týkající se dané problematiky, formou literární rešerše. Cílem této části práce bude seznámit čtenáře s problematikou zabezpečení občanů ve stáří a se současnou podobou důchodového systému v České republice a na Slovensku.

Na základě vypracovaných teoretických východisek a výsledků získaných z analytické části práce, budou v závěru práce navržena možná řešení a doporučení pro současný důchodový systém České republiky, která by mohla pomoci docílit dlouhodobé udržitelnosti a stability tohoto důchodového systému.

V analytické části této diplomové práce budou zhodnoceny důchodové systémy České a Slovenské republiky s cílem nalézt pozitiva, případně negativa obou systémů.

Pro tvorbu diplomové práce bude využita analýza dokumentu, sekundární sběr dat, komparace a deskripce. Zdrojem informací budou především data z internetových stránek Českého statistického úřadu, Ministerstva financí, Ministerstva práce a sociálních věcí, Slovenského statistického úřadu a Ministerstva financí Slovenské republiky.

V práci budou využity vzorce pro výpočet:

- řetězového indexu růstu

$$x = y_t / y_{(t-1)}$$

y_t běžné období

x hodnota řetězového indexu

- aritmetického průměru sledovaných hodnot

$$x = x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n / x_n$$

x_1, x_2, \dots sledované hodnoty

x aritmetický průměr sledovaných hodnot

n počet sledovaných hodnot

- výpočet důchodu

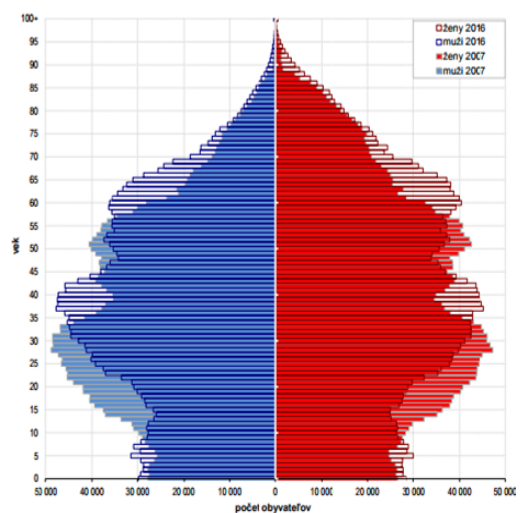
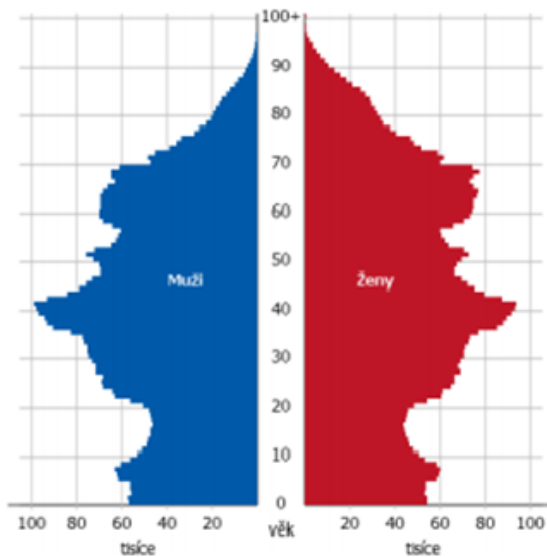
$$\text{důchod} = \text{POMB} \times \text{ODP} \times \text{ADH}$$

POMB průměrný osobní mzdový bod

ODP období důchodového pojištění získané ke dni vzniku nároku na starobní důchod

ADH ... aktuální důchodová hodnota, která je každoročně upravovaná v závislosti na meziročnímu růstu průměrné mzdy za třetí čtvrtletí předcházejícího roku

- věková struktura obyvatel České republiky a Slovenska – strom života

Metodický postup výpočtu starobního důchodu v ČR (rok 2016)

ozn.	Popis
A	Souhrnný příjem
B	Počet dní v daném období (dny)
C	Vyloučené dny (nemoc, náhradní doby pojištění) (dny)
D	Průměrný den v měsíci
E	Osobní vyměřovací základ $A / (B - C) * D$
F	Doba pojištění
H	První redukční hranice - 100 % z průměrné mzdy
I	Druhá redukční hranice - 26 % z průměrné mzdy
J	Výpočtový základ (H+ I)
K	Zápočet za odpracované roky (F * 1,5%)
L	Procentní výměra důchodu (J * K [%])
M	Základní výměra důchodu (platná pro rok 2016)
N	Měsíční starobní důchod (L + M)

Výklad pojmů

- E Osobní vyměřovací základ pro výpočet důchodu je průměr všech příjmů (hrubý výdělek), které bylo dosaženo v rozhodném období, navíc upravený pomocí redukčních hranic.
- H,I Redukční hranice určují, kolik procent příjmů se započítá do výpočtového základu. Redukční hranice jsou dvě, počítají se z průměrné mzdy. V roce 2016 je spodní redukční hranice 11 883 Kč, horní je 108 024 Kč.
- H Příjmy pod spodní redukční hranicí se započítají do důchodu ve výši 100%, tedy úplně. V roce 2016 jsou to tedy všechny příjmy do 11 883 Kč.
- I Příjmy mezi spodní a horní redukční hranicí se započítávají do důchodu ve výši 26%. V roce 2016 jsou to příjmy mezi 11 883 Kč a 108 024 Kč.
- Vůbec se do důchodu nezapočítají příjmy nad horní redukční hranicí, v roce 2016 tedy příjmy nad 108 024 Kč.
- L Procentní výměra starobního důchodu činí 0,9% výpočtového základu za prvních 360 kalendářních dnů a 1,5% výpočtového základu od 361.dne. Za každý rok doby pojištění se procentní výměra starobního důchodu z výpočtového základu zvyšuje o 1,5 procenta.
- M Základní výměra je stejná pro všechny občany, pro důchod starobní, invalidní i pozůstalostní a pro jakoukoliv výši důchodu. Činí cca 9 % průměrné mzdy. Aktualizuje se každý rok.

Teoretická východiska

1.3 Český penzijní systém

Penzijní systém je důležitou součástí sociální politiky České republiky, stejně tak dalších ekonomicky rozvinutých států. Sociální politiku v užším pojetí pak chápeme jako snahu reagovat na sociální rizika, resp. jejich možné důsledky a eliminovat sociální tvrdosti, které doprovází fungování tržního mechanismu. [21] V České republice je v současné době důchodový systém tvořen povinným a průběžně financovaným systémem důchodového pojištění. Průběžně financovaný systém zajišťuje případné sociální problémy, kdy dochází ke ztrátě zaměstnání, tedy zdroje příjmu, avšak nejčastěji to je odchod do starobního důchodu. Mezi účastníky tzv. prvního pilíře důchodového systému řadíme všechny výdělečně činné fyzické osoby. Dále je možné uzavřít smlouvu se soukromými penzijními společnostmi a ve stáří dostávat příjem nad rámec státem garantovaných dávek. Nyní existuje systém povinného důchodového pojištění a dobrovolného penzijní připojištění, ale také dobrovolné penzijní spoření, čímž je vytvořen tří pilířový systém, který již existuje v mnoha státech Evropské unie.

1.3.1 Základní legislativní rámec

Současný český systém důchodového pojištění je upraven několika právními předpisy. Základním zákonem, který upravuje nároky ze základního povinného důchodového pojištění pro případ stáří invalidity a úmrtí živitele je zákon č. 155/1995 Sb., O důchodovém pojištění, který byl přijat v červnu 1995 s účinností od roku 1996. Doplňkové dobrovolné pojištění je realizováno prostřednictvím zákona č. 42/1994 Sb., O penzijním připojištění se státním příspěvkem [5] a dále existuje možnost dalších individuálních forem zabezpečení díky produktům komerčních pojišťoven. Zde se jedná zejména o zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví o nároku na důchod, jeho výši a výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení s výjimkou případů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra

a spravedlnosti(v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů). Legislativním základem je zákon č.582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. [4]

1.3.2 Způsoby financování důchodového systému

V České republice se využívají dva způsoby financování důchodového systému, které jsou pro penzijní systém zcela klíčové. Právě způsob získání prostředků na vyplácení důchodů má značný vliv na celkovou rovnováhu mezi příjmy a výdaji celého penzijního systému. Případná nerovnováha, kdy příjmy jsou dlouhodobě převyšovány výdaji, způsobuje nutnost dotací penzijního systému ze státního rozpočtu, což je nepřijatelné. [20]

1.3.2.1 Průběžné financování

Průběžný, klasický systém financování, označovaný jako PAYG (název je odvozený z anglického „pay as you go“), spočívá ve financování z fondu odděleného od státního rozpočtu. To znamená, že příspěvky od aktivních účastníků systému jsou rozděleny a vypláceny oprávněným uživatelům dávek dle jejich okamžitých nároků. Důležitou rolí v tomto systému hraje mezigenerační solidarita, systém má za úkol zajistit redistribuci finančních prostředků od bohatších účastníků k chudším. Tímto by se měl zajistit alespoň minimální příjem například ve stáří, bez ohledu na ostatní okolnosti. To znamená, že dnešní aktivní účastníci financují dnešní penzisty s tím, že spoléhají na podobnou podporu od příští generace aktivních účastníků. Průběžné financování je proto velmi citlivé na demografický vývoj a vývoj produktivních schopností aktivní populace. [20]

Průběžný způsob financování nastavený nejenom v naší ekonomice, je v dnešní podobě vzhledem k demografickým trendům dlouhodobě neudržitelný. Postupně se snižuje počet plátců a roste počet příjemců dávek, to způsobuje vznik rozdílů mezi příjmy a výdaji v průběžném fondu. Systém PAYG se postupně dostává do krize. Samozřejmě zde existují i možnosti, jak krizi předcházet. Jednou z možností je snížit vyplácené dávky pro

důchodce, zpřísnit podmínky pro nárok na důchod nebo zvýšit příspěvky pro ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Avšak, tyto způsoby by znevýhodnily jednu ze skupin účastníků systému. [17]

1.3.2.2 Fondové financování

Fondové financování je založeno na principu, kdy si pojištěnec v ekonomicky aktivní části života vytváří kapitálové rezervy, které mu v období stáří, po odchodu do důchodu, kryjí jeho potřeby. Jedná se tedy o soukromý princip spoření u komerčních pojišťoven, resp. penzijních fondů. Tento systém již tedy není založen prvku solidarity, oproti předešlému systému. Kapitál, který si pojištěnec naspoří, je investován, za účelem dosažení kapitálové výnosnosti. Tyto naspořené rezervy jsou použity ve stáří k vyplácení vlastních důchodů. [17]

1.3.3 Penzijní plány

Do systému PAYG řadíme dva typy penzijních plánů - příspěvkově a dávkově definované. Příspěvkově definované systémy zaručují svým účastníkům nižší jistotu, protože výše budoucí dávky závisí na dalších faktorech. Z tohoto důvodu, tento systém poskytuje svým účastníkům jen malou jistotu ohledně výše jejich budoucích dávek a je typický pro fondové systémy financování. Naopak dávkově definované systémy jsou založeny na počtu let, během kterých byly příspěvky odváděny, nebo na výši příjmů během ekonomicky aktivní části života účastníků. Tyto systémy dávají svým účastníkům určitou jistotu ve výši penzijních dávek a jsou typické pro průběžně financované systémy. [17]

1.3.3.1 Dobrovolná a povinná účast

Další aspekt, který ovlivňuje přispívání do českého důchodového systému je dobrovolná, či povinná účast na tomto systému. Pokud je účast dobrovolná, není stanovená povinnost ani výše příspěvku, který občan do systému odvádí. Může se stát, že občan bude do systému přispívat jen velmi malé množství finančních prostředků, popřípadě nulové množství, to může způsobit nedostatečné množství finančních prostředků ve stáří. V případě, že je účast povinná, stát do jisté míry přebírá za občana zodpovědnost. Občan má danou výši příspěvku, kterou do systému přispívá, aby byl dostatečně zajištěn i ve stáří. [17]

1.3.4 Třípilířová struktura penzijního systému

Penzijní systém v České republice byl tvořen třípilířovou strukturou, která je využívaná mnoha státy Evropské unie, kde tento systém vznikl jako reakce na tendence v demografickém vývoji. V momentu, kdy tento systém správně funguje, dochází k rovnováze mezi individuální odpovědností a solidaritou. Díky tomu, jsou optimálně zajištěny potřeby občanů České republiky ve stáří. [21]

1.3.4.1 I. pilíř penzijního systému

První pilíř důchodové reformy, který známe jako sociální pojištění, je již dlouhou dobu povinný. Důchodový pilíř funguje na principu průběžného financování, o kterém bylo napsáno výše (systém PAYG), je tedy stabilní a nejde ho tolik ovlivnit mírou inflace. Výše starobního důchodu je závislá na počtu let, během kterých bylo placeno sociální pojištění a na výši průměrného platu v ekonomicky aktivní části života. Pokud se jedná o běžného zaměstnance, platí toto pojistné zaměstnavatel, z platu vždy strhne 5 % hrubého zisku a zbytek doplatí. V případě, že se jedná o osobu samostatně výdělečnou, sociální pojištění je placeno celé touto osobou. Avšak, částka, která bude zaměstnanci ve stáří

vyplácena, velmi závisí na demografickém vývoji. Vždy bude existovat, ale bude nižší a nižší s tím, jak bude více a více seniorů. [21]

1.3.4.2 Zaniklý II. pilíř penzijního systému

Druhý pilíř penzijního systému neboli důchodové spoření, vstoupil v platnost 1. ledna 2013. Jedná se o systém důchodového pojištění, financovaný kapitálově, neboli fondovým způsobem. Účastníci tohoto pilíře převádějí část své mzdy na účet některé z penzijních společností, která je dále spravuje za účelem efektivního zhodnocení naspořených prostředků. Na rozdíl od prvního důchodového pilíře není tento systém tak solidární, avšak je více zásluhový. [21]

1.3.4.3 III. pilíř penzijního systému

Třetí důchodový pilíř penzijního systému se skládá z penzijního připojištění a z doplňkového penzijního spoření. Tyto fondy spravují penzijní společnosti, které po splnění podmínek obdržely licenci od České národní banky. Jedná se o dobrovolné spoření, které je zcela nezávislé na státním důchodovém zabezpečení, avšak stát toto spoření podporuje. Výše podpory státu je závislá na částce, která je měsíčně vkládaná na spořicí účet. Někteří zaměstnavatelé k této podpoře přidávají i vlastní platbu. V důchodu pak účastníci tohoto pilíře mají možnost tyto prostředky čerpat a zvyšovat si tak státní penzi z I. důchodového pilíře. [27]

1.3.5 Vznik současné důchodové reformy

Na návrh vlády ČR, Ministerstvu práce a sociálních věcí a Ministerstvu financí vznikla nynější, finální podoba penzijní reformy. Společně s experty, poradci, odborníky a zástupci politických stran vytvořili různé návrhy a strategie, které se postupně zkoumaly,

přepracovávaly, až se penzijní reforma dostala do nynější podoby. Nejdůležitější doporučení navrhly skupiny vedené panem Vladimírem Bezděkem. [24]

V roce 2005 byla „Bezděkovou komisí“ vydána závěrečná zpráva, která doporučovala změny ve stávajícím PAYG systému a také vytvoření druhého pilíře penzijního systému. Komise dále nabídla i různé varianty řešení, které by k realizování nového systému napomohly. V roce 2010 byla Poradním expertním sborem, opět pod vedením Vladimíra Bezděka, vydána aktualizovaná závěrečná zpráva, která víceméně v mnohém navazuje na původní doporučení z roku 2005. [24]

V oblasti důchodů probíhají malé parametrické změny již od roku 2011, v rámci tzv. malé důchodové reformy. Od začátku roku 2013 probíhají větší, zásadnější změny, které odstartovala aktuální velká důchodová reforma. [24]

1.3.6 Malá důchodová reforma

Malá důchodová reforma začala platit v roce 2011 a v rámci této reformy došlo především k malým parametrickým změnám. Úpravy této reformy přinesly především navýšení věku potřebného k odchodu do důchodu. Původně měli osoby narozené po roce 1965 odcházet do důchodu ve věku 65 let. Změna se týkala navýšení věku odchodu do penze u mužů na dva měsíce za rok a u žen na šest měsíců za rok. Zvyšování se ustaluje až v roce 1977, kdy se zrychlování věku pro ženy a muže sjednotí a to na dva měsíce za rok. Oproti původnímu výpočtu, počet dětí a datum narození u žen nemá žádný vliv na odchod do důchodu. Z toho vyplývá, že narození v roce 1977 odcházejí do penze ve věku 67 let. [17]

Dále vznikla malá důchodová reforma jako reakce na rozhodnutí Ústavního soudu, který považoval původní důchodový systém za nadměrně solidární. Díky tomu se navýšily důchody lidem s vyššími platy, kteří do systému odváděli velké částky a vznikla nová opatření týkající se předčasného důchodu, zvýšení potřebné délky pojištění a valorizace důchodů.[17]

1.3.7 Velká důchodová reforma

Velká důchodová reforma vstoupila v platnost 1. ledna 2013, ale první změny se začaly objevovat již v roce 2012. Například do konce února roku 2012 byla možná změna penzijního fondu v rámci penzijního připojištění, od začátku března již tato změna nebyla možná. Další změna nastala na začátku prosince, resp. 1. prosince 2012, od tohoto data se řídily nové smlouvy penzijního připojištění podle nových podmínek. Podle „starých“ podmínek bylo možné založení penzijního připojištění do 30. listopadu 2012. [18]

Velká důchodová reforma znamená změnu původní dvou-pilířové struktury důchodového pojištění, na tři pilířovou strukturu. Systém PAYG spadá pod první pilíř a současné penzijní připojištění se s úpravami zařazujeme pod třetí důchodový pilíř, a zároveň vzniká druhý důchodový pilíř penzijního systému, neboli dobrovolné fondové penzijní spoření. Dále dochází ke změně názvů penzijních fondů na penzijní společnosti a vznikají účastnické a transformované fondy. Dále se v rámci reformy odděluje majetek správce, tzn. penzijní fond od majetku účastníku. Díky oddělení majetku již nebude možné, aby byly náklady správce (např. na akvizici nových účastníků) hrazeny přímo z prostředků účastníků, jak tomu bylo doposud v sektoru penzijního připojištění. Nebo v momentu, kdy dojde ke krachu penzijní společnosti nebo k jinému poškození, dotkne se to pouze majetku společnosti a majetek účastníků zůstane nedotčen. [18]

1.3.8 Změny ve III. důchodovém pilíři – penzijní připojištění

Hlavní změnou je vznik doplňkového penzijního spoření, vedle penzijního připojištění. Toto spoření je vhodné pro všechny občany, kteří se odpovědně staví ke své budoucnosti a chtějí mít dodatečný příjem z vlastních úspor nad rámec vypláceného státního důchodu ze státního průběžného pilíře či nového druhého pilíře. [17] Rozdílem mezi původním penzijním připojištěním a novým doplňkovým spořením je potenciál vyššího zhodnocení. Pro nové spoření platí volnější pravidla investování a tím se vytváří možné předpoklady dosažení výnosu dlouhodobě překonávajícího inflaci, avšak už zde

vzniká určité investiční riziko. Již není garantováno nezáporné zhodnocení vložených příspěvků a možnost výběru naspořených prostředků po 15 letech vkládání. Tato nevýhoda je vyvažována možností vybrat si investiční strategii, díky kterým je možné ovlivnit zhodnocení naspořených peněz. Na výběr je ze čtyř možných investičních strategií, mezi které patří konzervativní fond, fond státních dluhopisů, vyvážený fond a dynamický důchodový fond. Existuje zde ale riziko, že nedojde k dobrému výběru investiční strategie a dojde ke ztrátě vložených a naspořených prostředků. [27]

Účastníci původního systému, kteří mají uzavřeno stávající penzijní připojištění jsou automaticky přesunuty do transformovaného fondu. Dále jim je zachována garance nezáporného výnosu a možnost čerpat až polovinu naspořených prostředků až po 15 letech bez ohledu na aktuální věk. [27]

1.3.9 Původní II. důchodový pilíř penzijního systému

Vstup do tohoto důchodového pilíře byl čistě dobrovolný, avšak nebylo možné z něj už vystoupit. Tento krok byl nevratný. Nově docházelo k oddělení majetku fondu od majetku jeho účastníků. Účastník tohoto pilíře odváděl na důchodové pojištění o 3% méně z vyměřovacího základu a tyto 3% byla navýšena o další 2%. Těchto výsledných 5% se spořilo v penzijní společnosti, kterou si fyzická osoba (účastník) vybrala, a se kterou následně uzavřela smlouvu. Dále si vybírala ze tří možných forem výplat, mezi které patřil standardní doživotní důchod, doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let a výplata renty po dobu 20 let. Předčasné ukončení nebylo možné. Naspořená část byla k dispozici zároveň s dosažením nároku na penzi z prvního důchodového pilíře. O tyto naspořené peníze se ve stáří navýšil důchod, který byl pobírán z I. důchodového pilíře.

Při uzavírání smlouvy s penzijní společností si každý účastník volil investiční strategii. Určoval si, kam budou jeho prostředky umístěovány na kapitálovém trhu. Penzijní společnosti byly povinny zjistit při uzavírání smlouvy investiční profil účastníka prostřednictvím investičního dotazníku a podle výsledku dotazníku doporučit investiční

strategii, kterou bylo vhodné zvolit. Penzijní společnosti povinně nabízely čtyři fondy. Mezi tyto fondy patřil fond dynamický, vyvážený, konzervativní a fond státních dluhopisů. V případě, že byly investice ztrátové, stát nebral za případná rizika žádnou odpovědnost. Účastník se mohl rozhodnout pro jinou strategii. Dále je penzijní společnost při sjednávání smluv povinna nabídnout účastníkovi strategii spoření. Tato strategie byla založena na rozložení prostředků účastníka do jednotlivých fondů. Rozložení prostředků se měnilo v závislosti na věku účastníka a předem stanoveného plánu. [22,14,27]

Jak bylo uvedeno, účastník druhého důchodového pilíře nemohl vystoupit, avšak mohl libovolně přejít k jiné penzijní společnosti ve fázi spoření a penzijní společnost mu v tom nemohla zabránit. Podmínkou k takovému kroku bylo uzavření smlouvy s jinou penzijní společností, a zároveň registrace této smlouvy v Centrálním registru smluv, tak jako v případě při prvním uzavírání smlouvy s penzijní společností. Pokud nová smlouva nebyla zaregistrována v registru smluv, trval smluvní vztah s dosavadní penzijní společností. [22,14,27]

Dále byla penzijní společnost povinna informovat veřejnost pomocí srozumitelných dokumentů, ve kterých byly obsaženy základní informace ohledně důchodového spoření, včetně důsledků spojených s účastí na tomto systému a základní charakteristiky nabízených důchodových fondů. [22,14,27]

1.3.10 Investiční strategie

Existovaly čtyři základní investiční strategie, které se odlišovaly způsobem, jakým byly prostředky investovány. Mezi bezpečné strategie jsme řadili konzervativní strategii, která investovala do dluhopisů s nízkým rizikem, naopak výnosnější strategie investovaly do dluhopisů s vyšším rizikem, především do cenných papírů a akcií. Účastník si volil vhodnou investiční strategii, zejména s ohledem na jeho investiční horizont a přístup k riziku spojenému s investováním. Pro všechny penzijní společnosti platila stejná pravidla a omezení pro jednotlivé investiční strategie. Avšak samotné zhodnocení investic záleželo

na schopnostech a rozhodování jednotlivých investorů, kterým byla správa fondů svěřena. [34]

Výběr investiční strategie byl zcela na účastníkovi, avšak byly zde jistá doporučení, kterých by se měl držet. Například rizikovější strategie byly určeny především mladším účastníkům, vzhledem k významnému kolísání výnosů. Na druhou stranu v dlouhodobém horizontu rizikovější strategie měly přinést lepší zhodnocení. Konzervativnější strategie byly doporučovány účastníkům, kteří ve druhém důchodovém pilíři setrvali jen krátkou dobu. Byla zde i možnost libovolně přecházet mezi jednotlivými investičními strategiemi a popřípadě přejít k jiné penzijní společnosti. Tento přechod byl již zpoplatněn v řádu stokorun, přičemž jednou za pět let je takový převod zdarma. [34]

1.3.10.1 Fond státních dluhopisů

Fond státních dluhopisů nakupoval pouze dluhopisy České republiky, České národní banky, členských států OECD s vysokým ratingem (v jedné z pěti nejvyšších kategorií u hodnocení dlouhodobých závazků) a vybraných evropských institucí. Další peníze drželi na vkladech nebo nástrojích peněžního trhu vydaných Českou republikou nebo Českou národní bankou. Ostatní majetek musel být zajištěn proti riziku vyplývajícímu z pohybu měnových kurzů. Fond byl koncipován tak, aby poskytl co nejvyšší možnou ochranu svěřených prostředků, protože jeho aktiva byla v nástrojích s minimálním rizikem. Očekávaný dlouhodobý výnos se měl pohybovat lehce nad hranicí inflace. Poplatek za správu tvořil 0,3 % z majetku. [17]

1.3.10.2 Konzervativní fond

Investiční možnosti Konzervativního fondu pokrýval větší rozsah investičních nástrojů ve srovnání s Fondem státních dluhopisů. Větší rozsah investic se týkal možnosti nákupu obligací státních institucí, avšak s přesně vymezeným ohraničením ve formě povoleného stupně ratingu, a to podle splatnosti (u papírů s kratší splatností jsou nároky

na rating nižší než u delších). Konzervativní fond mohl také nakupovat podílové listy fondů, které investoval do konzervativních nástrojů. Nejvyšší možná částka, kterou mohl uložit do firemních dluhopisů a podílových fondů je 30% majetku. Akcie byly pro něj zcela zakázané. Dále musel stejně tak jako Fond státních dluhopisů zajišťovat investice proti měnovému riziku. Tato strategie byla vhodná pro jedince, kteří měli nechuť k riziku, nebo jim do důchodového věku zbývalo méně, než 10 let. Poplatek za správu byl maximálně 0,4% majetku a 10% z ročního hodnocení. [17]

1.3.10.3 Vyvážený fond

Vyvážený fond na rozdíl od dvou předešlých mohl nakupovat i rizikovější obligace, podíly ve standardních fondech a hlavně akcie z přesně definovaných veřejných trhů. Tím nabízel výraznější výnosy. Tato strategie byla určena především pro mladší jedince, kteří chtěli vyvážený poměr mezi mírou rizika a očekávaným výnosem. Do podílů ve fondech a akciích mohl směřovat jen 40% majetku fondu, zbylá většina musela být v konzervativních nástrojích. Tři čtvrtiny aktiv musely být zajištěny proti kurzovému riziku. V krátkém období mohlo dojít k mírně negativnímu zhodnocení, vzhledem k výraznějšímu kolísání výnosů. Naopak v dlouhém období mělo zhodnocení překonat konzervativní strategii. Poplatek za správu činil 0,5 % majetku a 10 % z ročního hodnocení. [17]

1.3.10.4 Dynamický důchodový fond

Poslední možností investičních strategií byl dynamický důchodový fond, který byl ze všech možných variant nejrizikovější, ale měl nejširší možnosti investování. V této strategii bylo možné investovat do všech investičních nástrojů, což mohl využívat i fond vyvážený. Do podílových fondů a akcií bylo možné směřovat až 80% hodnoty. Zajištění proti měnovému riziku bylo povinné pro 50% aktiv fondu. Požadavky na rating byly u obligací nižší než pro ostatní fondy. Poplatek za správu činil maximálně 0,6% majetku a 10% z ročního hodnocení. [17]

1.3.10.5 Poplatky

Za správu a vedení fondů byl povinen každý účastník platit předem stanovené poplatky. Z těchto poplatků penzijní společnost hradily všechny náklady, především poplatky depozitáři, audit, reklamu, bankovní operace, vypořádání a distribuci důchodů. Tyto poplatky byly mimořádně nízké ve srovnání se standardními fondy pro kolektivní investování. Pro druhý důchodový pilíř existovala pevné legislativní omezení. Penzijní společnosti si v případě fondů druhého důchodového pilíře nesměly účtovat vstupní poplatky a žádné jiné poplatky za založení. [4]

Tabulka 1 Poplatky účastníků (%)

	Vstupní poplatek	Poplatek za správu	Poplatek za zhodnocení	Celková nákladovost
Důchodový fond státních dluhopisů	-	0,30	10% ze zhodnocení proti minulému období (zpětně vyplacený poplatek, pokud společnost splní své cíle)	0,40
Konzervativní fond	-	0,40		0,50
Vyvážený fond	-	0,50		0,60
Dynamický fond	-	0,60		0,70

Zdroj: MPSV [28], vlastní zpracování

1.3.11 Vyplácení naspořených prostředků

Důchod z důchodového spoření byl účastníkovi vyplácen pojišťovnou jako pojistné plnění ze smlouvy o pojištění důchodu, nikoliv penzijní společností. Pojistné účastník platil jednorázově, a to částkou naspořenou v rámci důchodového spoření u penzijní společnosti. Dále si vybral z okruhu pojišťoven oprávněných provozovat předmětné pojištění a zvolil pojišťovnu, se kterou následně uzavřel smlouvu. Tuto smlouvu mohl uzavřít až poté, co mu byl přiznán starobní důchod z důchodového pojištění, tedy z prvního důchodového pilíře. Pokud byl účastník oprávněn uzavřít smlouvu o pojištění důchodu,

pojišťovna ho nesměla nikdy odmítnout. Dále tato smlouva musela být zaregistrována v Centrálním registru smluv a obsahovat zvolený druh důchodu. Účastník si vybíral ze tří možností důchodu, mezi které patřil doživotní starobní důchod, doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu tří let a starobní důchod na 20 let. [21]

1.3.11.1 Doživotní starobní důchod

Naspořené prostředky byly převedeny do pojišťovny, kterou si klient vybral. Pojišťovna mu poté vyplácela doživotní důchod, někdy též nazývaný jako anuita. Jeho výše byla vypočítána na základě úmrtnostních tabulek tak, jako by se každý měl dožít průměrné doby dožití. Cílem této formy důchodu bylo zajistit klientovi penzi i v případě, že bude žít déle než je průměr. Existovalo zde i riziko, že v případě předčasného úmrtí vyčerpá méně, než si naspořil. [17]

1.3.11.2 Doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let

V principu šlo o stejný typ jako u doživotního starobního důchodu. Navíc si klient mohl v pojistné smlouvě označit osobu, která bude po jeho úmrtí pobírat jeho důchod po dobu tří let. Osoba mohla být jen jedna, důchod nešlo dělit. Cílem bylo pomoci např. životnímu partnerovi v případě, že účastník druhého důchodového pilíře zemře, a tudíž bude rodinný rozpočet o tuto penzi ochuzen. Tříletá pozůstalostní penze mu tuto situaci pomohla lépe zvládnout. Nevýhodou bylo, že tímto způsobem byla vypočítaná penze o něco nižší. [17]

1.3.11.3 Starobní důchod na dobu 20 let

V podstatě šlo o vyplácení renty. Naspořené prostředky byly rozpočítány na měsíční penze, které účastník pobíral po dobu 20 let. V průběhu vyplácení byly zbylé prostředky u pojišťoven zhodnocovány a díky tomu se mohla vyplácená penze i zvyšovat.

Ke snížení penze nikdy nemohlo dojít. Penze byla garantována ve stejné výši, jako při první výplatě. V případě úmrtí byla nevyplacená částka předmětem dědického řízení. Na druhou stranu, pokud se účastník dožil vysokého věku, a tím překročil hranici čerpání po dobu 20 let, docházelo k ukončení výplaty penze. [17]

1.3.11.4 Dědictví

Dědictví bylo významnou předností druhého důchodového pilíře, oproti standardnímu systému důchodového pojištění.

Pokud došlo ke smrti účastníka ve spořicí fázi, docházelo k vyplacení naspořené částky včetně úroků zákonnému dědici. V případě, že byl zákonný dědic také účastníkem druhého důchodového pilíře, peníze byly převedeny na soukromý účet u penzijní společnosti. Pokud dědic nebyl zapojen do systému druhého důchodového pilíře, naspořená částka mu byla vyplacena celá v hotovosti. Pokud byl dědicem nezletilá osoba, použily se nashromážděné prostředky na úhradu pojistného na sirotčí důchod.

Došlo-li k úmrtí v rámci výplatní fáze, žádné další nároky nikomu nevznikaly. V případě, že došlo k úmrtí v rámci čerpání doživotního důchodu s pozůstalostním důchodem, dostávala osoba určená v pojistné smlouvě penzi ještě tři roky po tomto úmrtí. Došlo-li k úmrtí v rámci čerpání 20 leté renty, tak se zbylá hodnota peněz stala předmětem dědictví. [17]

1.3.12 Přehled investičních strategií

Tabulka 2 Přehled investičních strategií

Typ fondu	Riziko	Charakteristika
Státních dluhopisů	nízké	Tento fond musí povinně nabízet všechny penzijní společnosti. Jedná se o fond s nejnižším rizikem a relativně stabilními výnosy, který smí investovat pouze do českých státních dluhopisů. Je vhodný pro starší občany, kteří mají krátce před důchodem a ve 2. pilíři příliš dlouho nesetrvají.
Konzervativní	nízké	Konzervativní fondy mají rovněž nízké riziko a výnos, který se bude pohybovat okolo výnosnosti spořicího účtu. Budou zaměřené na nástroje finančního trhu a hlavním rizikem je pouze inflace. Je vhodný pro opatrné jedince a osoby, které na důchod nebudou spořit příliš dlouho.
Vyvážený	střední	Tento fond je kompromisem mezi konzervativním a dynamickým fondem. Nabízí vyšší výnosy a střední riziko. Oproti dynamickému fondu má nižší podíl akcií a naopak vyšší podíl dluhopisů s delší dobou splatnosti.
Dynamický	vyšší	Dynamický fond nabízí nejvyšší výnos ale také nejvyšší riziko. Většina investice je soustředěna v akciích, takže vedle velkých zisků je nutné počítat i s krátkodobými ztrátami. Je vhodný pro osoby, které budou spořit v dlouhodobém investičním horizontu.

Zdroj: *Finance* [online]. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://finmarket.idnes.cz>
vlastní zpracování

1.3.13 Zánik II. důchodového pilíře

Vláda České republiky dne 12. listopadu 2014 usnesením č. 917 rozhodla o zrušení důchodového spoření a způsobu jeho ukončení a vypořádání prostředků účastníků. Vláda se tímto rozhodla ukončit možnost využívání přesměrování části pojistného na důchodové pojištění na soukromé účty v rámci důchodových fondů účastníků důchodového spoření. Důvodem bylo zastavení snižování objemu prostředků vybraných v rámci pojistného na důchodové pojištění na výplatu důchodů.

S návrhem na způsob ukončení důchodového spoření se zabývala Odborná komise. Ta vytvořila materiál s doporučením způsobu ukončení důchodového spoření, které přijala dne 31. července 2014, a to v souladu s bodem 3.2. Programového prohlášení vlády České republiky ze dne 12. února 2014 a úkolem č.3 Mandátu Odborné komise, který stanovil navrhnout konkrétní způsob ukončení systému důchodového spoření.

Ukončení důchodového spoření bylo navrženo realizovat tak, aby byla plně respektována vlastnická práva účastníků a byly minimalizovány dopady na dotčené subjekty, a to jak administrativní zátěž státní správy a penzijních společností, tak účastníků systému. Důchodový fond byl souborem majetku, který náležel všem účastníkům a jiným osobám, na které přešlo právo na vyplacení prostředků účastníka. Z těchto důvodů se mohl účastník při likvidaci důchodových fondů rozhodnout následovně:

- využít možnosti vyplacení všech jeho prostředků na jím určený účet, případně adresu
- převést prostředky jako platbu na penzijní připojištění, nebo doplňkové penzijní spoření. Takto převedené prostředky budou příspěvkem účastníka a bude možné na ně v souladu s příslušnou právní úpravou čerpat státní příspěvek.
- pokud účastník nezareaguje na výzvu penzijní společnosti k volbě způsobu vypořádání prostředků, penzijní společnost převede tyto prostředky na určený účet správce pojistného a následně na osobní daňový účet účastníka. Účastník tak bude mít možnost se obrátit na finanční správu ve lhůtách podle daňových předpisů.

Ukončení důchodového spoření bylo navrženo tak, aby byl respektován roční cyklus placení pojistného na důchodové pojištění. Od ledna 2016 bylo ukončeno placení pojistného na důchodové spoření. V souladu s některými možnostmi placení pojistného u OSVČ a i vzhledem k přípravě penzijních společností na vypořádání prostředků a pozvolný prodej investičních nástrojů byly důchodové fondy zrušeny k 1. červenci 2016 a zahájena jejich likvidace.

Stávající úprava nároků pro výpočet důchodu z důchodového pojištění po dobu účasti na důchodovém spoření se neměnila. Pokud si účastník chtěl zachovat procentní výměru státního důchodu, jako by účastníkem II. důchodového pilíře nebyl, doplatil si individuálně pojistné na důchodové pojištění. K tomu mohl využít např. prostředky vyplacené z důchodového spoření.

Motivace k převedení prostředků do III. důchodového pilíře spočívala v tom, že na prostředky směřované z II. důchodového pilíře se mohl čerpat státní příspěvek či daňová zvýhodnění stejně jako na jakékoliv jiné příspěvky účastníka.

Navržený způsob korespondoval se snahou státu vytvářet příznivé podmínky pro tvorbu dlouhodobě finančně udržitelných a sociálně přiměřených důchodů a motivovat účastníky důchodového spoření. Ti do tohoto systému vstupovali na základě svého dobrovolného rozhodnutí a v „dobré víře“. To se opíralo zejména o přesvědčení účastníků, že vyšší míru ekvivalence jim mohlo v českém důchodovém systému zajistit pouze zvýšení míry jejich důchodových úspor. Proto možnost převodu jejich prostředků do III. důchodového pilíře, který poskytuje předpoklady pro zhodnocení jejich úspor, se jevil jako logický krok.

Důležité je, že navrženými formami ukončení spoření v důchodových fondech se výrazně eliminovaly možné soudní spory, či arbitráže s účastníky důchodového spoření. V úvahu přicházely i varianty, které státu mohly přivést výraznější problémy:

- vrácení všech prostředků do průběžného systému v nominální hodnotě, tj. s výjimkou dosažených výnosů, případně sanace ztrát do úrovně nominální hodnoty ze strany penzijních společností. To by ovšem znamenalo krajní variantu s velkým právními riziky
- ponechání účastníkům 2% naspořená z jejich zdrojů spolu s výnosy s jejich zdaněním a vrácení 3% zpět do průběžného pilíře
- umožnění ponechat si všechny naspořené prostředky pouze s podmínkou jejich převodu do fondů III. důchodového pilíře

Je zřejmé, že stát zvažoval různé alternativy, kde se na jednu stranu snažil maximalizovat objem prostředků vrácených do průběžného systému a na druhou stranu hodnotil nejenom možná právní rizika, ale i dodatečné náklady, které by vznikly například s úpravou systémů v případě zdanění části naspořených prostředků.

1.4 Penzijní systém na Slovensku

1.4.1 Vývoj penzijního systému na Slovensku

Vývoj systému důchodového zabezpečení na Slovensku můžeme rozdělit na dvě etapy. První etapu můžeme nazvat jako systém, který fungoval před velkou důchodovou reformou a druhou etapu jako systémové změny, které přinesla velká reforma z roku 2003 s platností od 1. ledna 2004. [1]

Důchodový systém před reformou byl založený na průběžném financování důchodu. Základním principem je fungování je shromažďování prostředků prostřednictvím odvodů ze strany ekonomicky aktivního obyvatelstva na společný účet, ze kterého se vyplácejí důchody současným důchodcům. To znamená, že systém byl postavený na značné míře solidarity mezi jednotlivými generacemi obyvatel a stejně tak mezi jednotlivými příjmovými skupinami. Starobní důchod se začal vyplácet u mužů po dovršení 60. roka život. U žen důchodový systém záležel na počtu dětí a pohyboval se v rozmezí 53. až 57. roku života. Vyměřovací základ na výpočet důchodu se v plné míře započítala jen do příjmu 2 500 Sk. Podíl příjmu nad touto hranicí se započítával jen částí a příjem nad 10 000 Sk se už nebral v úvahu. Při výpočtu důchodu se počítalo jen 5 roků, ve kterých dosáhl občan nejvyšší mzdu za posledních 10 let, které předcházely odchodu do důchodu. Systém byl z jisté míry nespravedlivý pro občany dosahující vyšší příjem v první polovině svého aktivního pracujícího života, jako na konci života. Tento model důchodového systému začal postupem času zaznamenávat velké strukturální problémy. Příliš vysoká míra solidarity a nízká míra zásluhovosti působila negativně na některé

příspěvovatele, což mělo za následek snížení jejich ekonomické aktivity. Pravděpodobně největším problémem byl neustále se prohlubující deficit Sociální pojišťovny, což představovalo velký tlak na dlouhodobou udržitelnost veřejných financí, vzhledem na stav, v jakém se systém nacházel. Tehdejší legislativa dávala možnost občanům zapojit se i do systému dobrovolného doplňkového spoření. Část příjmu bylo možné vložit na účet doplňkové důchodové společnosti. Společnost se následně snažila o zhodnocení vložených prostředků. Šlo tedy o klasickou formu spoření, která se dala spojit i s jinými produkty finančních společností. Avšak ani tato forma pojištění nedokázala zvrátit negativní trendy, kterým tehdejší systém čelil. To vyvolalo tlak na změny, ze kterých plynulo nastartování a implementace důchodové reformy od 1. ledna 2014. [1]

1.4.1.1 Reforma důchodového systému

Důchodový systém na Slovensku prošel od roku 2003 výraznými změnami. Nejvýznamnější změna spočívala z přechodu z průběžného PAYG systému na systém kapitalizačního pilíře důchodového zabezpečení pod správou soukromých důchodových správcových společností (DSS). Do roku 2003 byl systém postavený na pravidelných měsíčních příspěvcích ze strany zaměstnavatele, zaměstnance a státu na účet speciálního veřejného fondu pod správou Sociální pojišťovny. Celková suma odvodu představovala 28 % z hrubá mzdy zaměstnance. Z nahromaděných prostředků na bázi mezigenerační solidarity byly vypláceny starobní, pozůstalostní a invalidní důchody. Největší hrozbu udržitelnosti původního důchodového systému představoval negativní demografický vývoj spojený s vyššími nároky na dávky z průběžného systému. [1]

Cílem důchodové reformy bylo zvýšit příležitosti na větší růst důchodů a zabezpečení udržitelnosti systému. Důležitou změnou byla skutečnost, že se rozšířily zdroje financování systému, což znamenalo snahu o odlehčení státního rozpočtu o narůstající výdaje na důchodové zabezpečení. Základem reformy měl být přechod od vysoké míry solidarity k zásluhovosti. Taková změna nutně potřebovala čas na přijetí od občanů a také dodatečnou potřebu finančních zdrojů v důsledku odvodu značné části peněz na účty spořitelén. [1]

Cíle důchodové reformy na Slovensku:

- snížení celkového počtu sociálně závislých a postupné snižování míry nezaměstnanosti
- zvýšení flexibility zaměstnanosti, trhu práce a zlepšení podnikatelského prostředí
- spravedlivý, zdravý, moderní a finančně udržitelný důchodový systém, který vytvoří prostor pro další snížení celkového odvodového zatížení na Slovensku
- podpora růstu slovenské ekonomiky

Důchodová reforma byla realizována v rámci širší ideji, která měla za cíl přechod od sociálního zabezpečení k sociálnímu pojištění. Tato změna měla posilnit individuální zodpovědnost každého obyvatele na zabezpečení svých sociálních potřeb, přičemž určitá míra solidarity byla v systému zachována. [1]

Změna v důchodovém systému přinutila odbornou veřejnost a zákonodárný orgán k přípravě nových alternativních způsobů důchodového zabezpečení. Všechny návrhy směřovaly k cíli vytvoření osobních důchodových účtů, které budou ve správě specializovaného subjektu. Správcem majetku osobních důchodových účtů měla být veřejnosprávní instituce nebo soukromá správcovská společnost. Na základě doporučení Světové banky se na Slovensku rozvinul model soukromých správcovských důchodových účtů, který částečně snižuje politické riziko nakládání s osobními aktivy spořitelen. [1]

1.4.1.2 Základní legislativní rámec

Základní právní úprava, které definuje důchodové spoření na Slovensku, je zákon č. 43/2004 Z. z. o starobním důchodovém pojištění. Nejzásadnější změnou bylo zavedení více pilířového modelu financování důchodového systému spojené se soukromým vlastnictvím důchodových účtů. Změna také nastala v přerozdělovacích procesech v rámci systému. Vysoká míra solidarity byla nahrazena principem zásluhovosti v závislosti na výšce odváděných prostředků. V rámci tvorby systému byl stanoven základní poměr mezi průběžným, solidárním a kapitalizačním zásluhovým pilířem poměr 50:50. V praxi to

znamenal, že 18% odvodu zaměstnavatele a zaměstnance při povinném důchodovém pojištění bylo rozděleno ve stejném poměru mezi kapitalizační a průběžný pilíř. Již při začátku kapitalizačního pilíře se objevila kritika na stanovený poměr odvodu mezi jednotlivými pilíři důchodového zabezpečení. Procentuální výška odvodu byla nepřiměřeně velká. [1]

Od roku 2005 prošel důchodový systém většími, ale i menšími změnami. Největším zásahem do systému kapitalizačního pilíře byla změna procentuální výšky odvodu do druhého důchodového pilíře. Zákon č. 252/2012 Z. z, se změnil a doplnil zákonem č. 43/2004 Z. z. o starobním důchodovém spoření. Od 1.9.2012 se snížila procentuální výška odvodů do druhého důchodového pilíře z 9% na 4%. Změna procentuální výšky odvodu je ohraničená rokem 2016. Od roku 2017 se sazba navyšuje ročně o 0,25% až do roku 2024, kdy by se měla procentuální výška odvodů dostat na úroveň 6%. [1]

1.4.2 Tří pilířová struktura na Slovensku

Důchodový systém po reformě je složen ze tří pilířů:

- I. důchodový pilíř – je dávkově definované a průběžně financované pojištění spravované Sociální pojišťovnou
- II. důchodový pilíř – je příspěvkově definované pojištění financované prostřednictvím kapitalizace, které spravují důchodové správcovské společnosti
- III. důchodový pilíř – je příspěvkově definované pojištění financované prostřednictvím kapitalizace, které spravují důchodové doplňkové společnosti

1.4.2.1 I. důchodový pilíř – povinné důchodové pojištění

První pilíř důchodového zabezpečení má charakteristiku průběžného systému financování. Na Slovensku se do prvního důchodového pilíře zapojují povinně všichni

pracující občané a také jejich zaměstnavatelé, kteří pravidelně odvádějí dávky na účet Sociální pojišťovny. Odvody jsou určeny na základě výšky mzdy zaměstnance až do výšky maximálního vyměřovacího základu pojištěnce. Důchodové pojištění reprezentují dva podsystemy – starobní a invalidní pojištění. Na základě toho přerozděluje Sociální pojišťovna nahromaděné prostředky na krytí starobních, invalidních, vdoveckých, vdovských a sirotčích důchodů. Důchodové pojištění je v rámci prvního důchodového pilíře dávkově definované a jeho fungování je upravené zákonem č. 461/2003 Z. z. o sociálním pojištění. Občan, který je zapojený jen v průběžném systému, bude důchod vyplácen jen ze Sociální pojišťovny prostřednictvím příspěvků. Suma důchodu z prvního důchodového pilíře je odvozena od počtu odpracovaných roků, výšky v příjmu v období důchodového pojištění a na základě indexu aktuální důchodové hodnoty určené ministerstvem práce, sociálních věcí a rodiny. [1]

1.4.2.2 II. důchodový pilíř – starobní důchodové spoření

Druhý důchodový pilíř je způsob starobního důchodového spoření spojený s činností důchodových správcovských společností (DSS). Důchodové spoření v rámci druhého důchodového pilíře je příspěvkově definované a upravené zákonem č. 43/2004 Z. z. o starobním důchodovém spoření. [1]

Vstup do druhého důchodového pilíře je dobrovolný pro všechny občany mladší 35 let. Po vstupu do systému a následného výběru důchodové správcovské společnosti, už není možné ze systému vystoupit. Sociální pojišťovna je zároveň povinná každého „prvopojištěnce“ informovat o možnosti uzavření smlouvy o důchodovém spoření. Spořitel po vstupu do II. důchodového pilíře nadále hradí důchodové pojištění ve výšce 18% hrubé mzdy zaměstnance. V tomto případě se část odvodu přerozdělí do Sociální pojišťovny (I. důchodový pilíř) a část odvodu do zvolené DSS (II. důchodový pilíř). Od roku 2012 do roku 2016 platilo, že z celkového 18% odvodu připadalo 14% na I. důchodový pilíř a 4% na II. důchodový pilíř. Tímto byl zvýhodněný průběžný systém financování. Podle zákona č. 43/2004 Z.z. o starobním důchodovém spoření bude sazba pojistného postupně zvýhodňovat II. důchodový pilíř, a to:

- v roce 2017 4,25% z vyměřovacího základu
- v roce 2018 4,50% z vyměřovacího základu
- v roce 2019 4,75% z vyměřovacího základu
- v roce 2020 5% z vyměřovacího základu
- v roce 2021 5,25% z vyměřovacího základu
- v roce 2022 5,50% z vyměřovacího základu
- v roce 2023 5,75% z vyměřovacího základu
- v roce 2024 a následujících roků 6% z vyměřovacího základu

Z toho vyplývá, že v roce 2024 při zachování současné legislativy a výšce pojistného bude odvod do I. důchodového pilíře představovat 12% z hrubé mzdy a odvod do III. důchodového pilíře 6% z hrubé mzdy. [1]

Proces starobního důchodového spoření lze rozdělit do dvou základních fází:

- **Spořicí fáze** – tato fáze je spojena s nashromáždováním na individuálním účtu každého spořitele. Každý účastník systému má právo na výběr konkrétní důchodové správcovské společnosti a konkrétního důchodového fondu. Spořitel se může také rozhodnout pro dobrovolné příspěvky do systému důchodového spoření.
- **Výplatní fáze** – v této fázi dochází k čerpání naspořených prostředků. Výška naspořené sumy záleží na objemu odváděných prostředků. Po dovršení důchodového věku anebo přiznání předčasného starobního důchodu bude spořitel čerpat prostředky z vybrané životní pojišťovny anebo z DSS. [1]

1.4.2.3 III. důchodový pilíř – doplňkové důchodové spoření

III. důchodový pilíř představuje dobrovolný systém doplňkového důchodového spoření. Majetek účastníků v rámci dobrovolného důchodového spoření je spravovaný prostřednictvím doplňkových důchodových správcovských společností. [1]

Vstup do III. důchodového pilíře je povinný pro osoby vykonávající tzv. rizikové práce, a to ve lhůtě 30 dní od začátku výkonu této práce. Vstup do III. důchodového pilíře je dobrovolný pro všechny ostatní zaměstnance a osoby starší 18 let. [1]

Stejně tak jako ve II. důchodovém pilíři, můžeme období účasti v systému doplňkového důchodového spoření rozdělit na dvě fáze:

- **Spořicí fáze** – je charakteristická akumulací prostředků účastníků, kteří mohou zhodnocovat své prostředky účastí v jednom příspěvkovém fondu vybrané doplňkové důchodové správcovské společnosti. Prostředky v rámci spořicí fáze může odvádět i zaměstnavatel ve prospěch zaměstnance.

- **Výplatní fáze** – je období pobírání dávky plynoucí z doplňkového důchodového spoření. Konkrétní podoba vyplácení dávky závisí na dni uzavření účastnické smlouvy. Spořitel, který uzavřel účastnickou smlouvu od 1. 1. 2014, to znamená, že nemají dávkový plán, mají nárok na vyplácení prostředků ze systému doplňkového důchodového spoření následující formou:
 - jednorázové vyrovnání
 - předčasný výběr
 - doplňkový výsluhový důchod ve formě doživotního anebo dočasného výsluhového důchodu
 - doplňkový starobní důchod ve formě doživotního anebo doplňkového starobního důchodu [1]

Spořitel, který uzavřel účastnickou smlouvu do 31. 12. 2013 a má dávkový plán, ze systému důchodového spoření dostanou vyplacení následnou formou:

- jednorázové vyrovnání
- odstupné
- doplňkový výsluhový důchod ve formě doživotního anebo dočasného výsluhového důchodu

- doplňkový starobní důchod ve formě doživotního anebo doplňkového starobního důchodu [1]

1.4.3 Doplňkové důchodové správcovské společnosti

Doplňková důchodová společnost je akciová společnost se sídlem na území Slovenska. Předmět činnosti je vytváření a správa doplňkových důchodových fondů za účelem vykonávat doplňkové důchodové spoření, a to na základě povolení na vznik a činnost doplňkové důchodové společnosti udělené Národní bankou Slovenska. Základní jmění doplňkové důchodové společnosti je nejméně 1 650 000 EUR. Doplňková důchodová správcovská společnost je správcem doplňkového důchodového fondu. Správou doplňkového důchodového fondu se rozumí:

- výběr a vymáhání příspěvků
- administrativa
- propagace a reklama doplňkových důchodových fondů
- řízení investic, zhodnocování majetku v doplňkovém důchodovém fondu [1]

Vlastní práce

1.4.4 Demografický vývoj obyvatelstva - Česká republika vs. Slovenská republika

V této kapitole se zaměřím na demografický vývoj obyvatelstva České republiky a Slovenské republiky. Bude zkoumán proces stárnutí populace a vztah mezi demografickým vývojem a důchodovým systémem. Dále bude zkoumána demografická prognóza obou zemí, České a Slovenské republiky.

1.4.4.1 Demografická revoluce

Přírůstky obyvatelstva jsou závislé na rozdílech v dynamice úmrtnosti a porodnosti. Růst přirozené měny obyvatelstva (rozdíl mezi nově narozenými a zemřelými obyvateli) vzniká několika způsoby. Jednou z možností je, že porodnost roste rychleji než úmrtnost nebo úmrtnost klesá při konstantní porodnosti. Další možností je, že úmrtnost klesá rychleji než porodnost. Tato situace byla nejčastějším případem v první etapě demografického přechodu. [33]

Označení demografická revoluce, někdy též přeměna, transformace, označujeme jako radikální změnu v demografické reprodukci. Tyto změny probíhaly v posledních dvou století. Demografický reprodukční proces je ovlivňován jak vnějšími, tak vnitřními faktory. Mezi vnější faktory řadíme ekonomické, politické, geografické a sociální prostředí. Vnitřní podmíněnost vede k opakování stejného reprodukčního cyklu. Demografická revoluce znamená náhlý pokles porodnosti a úmrtnosti. [19]

Vývoj demografické revoluce je pro různé země odlišný. Jsou známy tři základní typy tohoto vývoje – typ anglický, japonsko-mexický a francouzský. Všechny tři typy prochází dvěma fázemi. V prvním anglickém modelu míra úmrtnosti klesá v první fázi a míra porodnosti až ve fázi druhé. Ve druhém japonsko-mexickém typu dochází v první fázi k poklesu míry úmrtnosti a ke zvýšení míry porodnosti. Ve druhé fázi se míra porodnosti

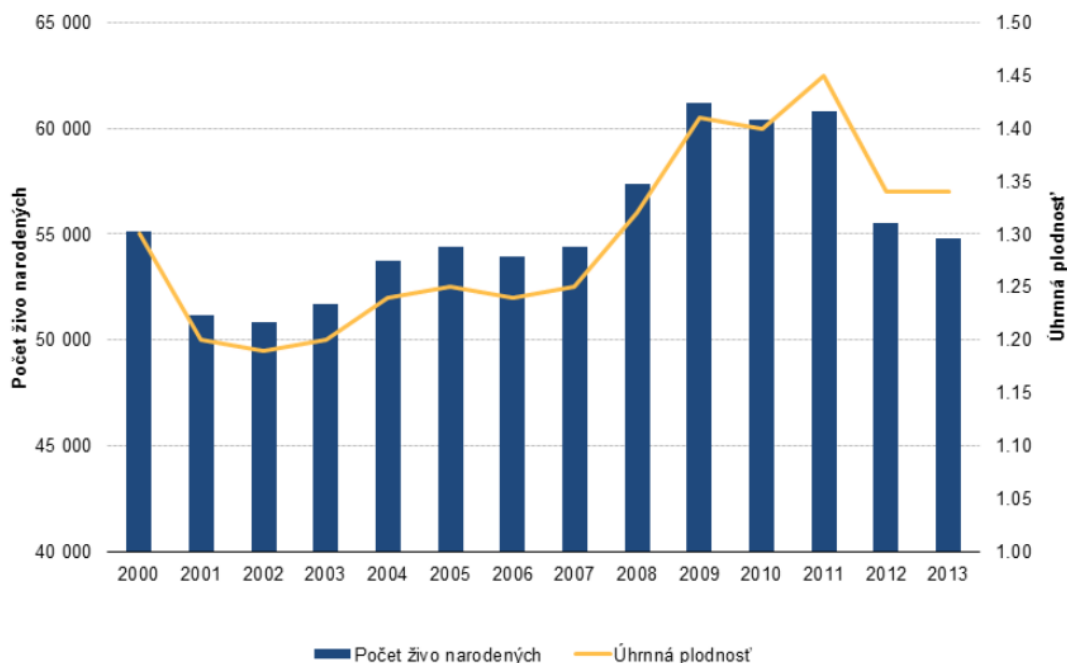
snižuje. Tento typ je známý pro prudký růst obyvatelstva. Ve třetím francouzském typu dochází k poklesu míry úmrtnosti současně s poklesem míry porodnosti. [1]

Vzhledem k tomu, že je demografická revoluce vyznačována růstem populace, v dlouhodobém období bohužel dochází ke stárnutí populace. Demografická revoluce probíhá globálně po celém světě. Klesající trend porodnosti a úmrtnosti bude mít velký vliv na důchodové systémy, kdy nastane období s nedostatkem mladých pracovníků na odvod pojistného na sociální zabezpečení. Vlády musí, přijmout opatření s ohledem na demografický vývoj.

1.4.4.2 Porodnost

Struktura a počet obyvatelstva se neustále mění a změny se označují jako pohyb obyvatelstva. Rozlišujeme změnu mechanickou (migrace) a změnu přirozenou (vymírání lidských populací, rození). Přirozená míra obyvatelstva zkoumá počet narozených a zemřelých, rozdíl mezi těmito ukazateli značí přirozený úbytek nebo přírůstek. [1] Porodnost společně s úmrtností patří mezi nejdůležitější složky demografické reprodukce. Nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra porodnosti, která se vypočítá jako počet narozených dětí na 1000 obyvatel dané populace. Nejdůležitějším ukazatelem je úhrnná míra plodnosti. Úhrnná míra plodnosti je součet měř plodnosti dle věku, které získáme jako počet narozených dětí ženám v určitém roce života, vztaženým ke střednímu stavu žen v příslušné věkové skupině v daném roce. Ukazatel vyjadřuje, jaký je průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu. Úhrnná plodnost a počet narozených dětí je důležitým ukazatelem pro důchodové systémy, neboť děti jsou a budou pracovní silou. V případě, že by porodnost výrazně klesla, sociální systémy by se měly přizpůsobit. [12]

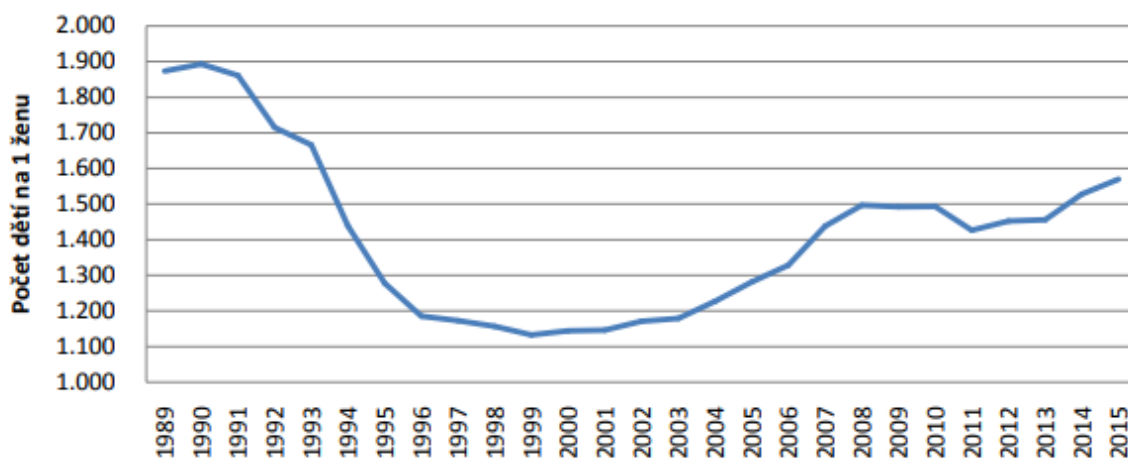
Graf 1 Vývoj počtu živě narozených dětí a úhrnné plodnosti ve SR, 2000 – 2013

zdroj: Eurostat [15]

Z hlediska počtu narozených dětí nastupuje trend stabilizace porodnosti. Na začátku sledovaného období, v roce 2000, byl počet živě narozených dětí 55 000. Tato hodnota se snížila na minimum v roce 2001 – 2003, pod úroveň 52 000 živě narozených dětí. Důsledkem poklesu porodnosti byl i přirozený úbytek obyvatelstva. V dalších letech porodnost postupně stoupala až na 61 000 živě narozených dětí v roce 2009. Do roku 2013 počet živě narozených dětí mírně klesal. Vývoj úhrnné plodnosti má téměř po celé sledované období stoupající trend, ač velmi malý. Úhrnná plodnost dosahovala hodnoty 1,2 dítěte v roce v roce 2002 do 1,4 dítěte na 1 ženu v roce 2011.

Graf 2 Vývoj počtu živě narozených dětí a úhrnné plodnosti ve SR, 1989 – 2015

zdroj: ČSÚ [16], vlastní zpracování

V grafu č. 2 můžeme sledovat úhrnnou plodnost za posledních 25 let. Nejhorší období zaznamenáváme mezi lety 1995 až 2005, kdy byla hodnota úhrnné plodnosti nižší než 1,3. V tomto období bylo mnoho ekonomických, politických a sociálních změn, které ovlivňovaly plánování založení rodiny. Nejvyšší úhrnná plodnost byla v letech 2008-2010.

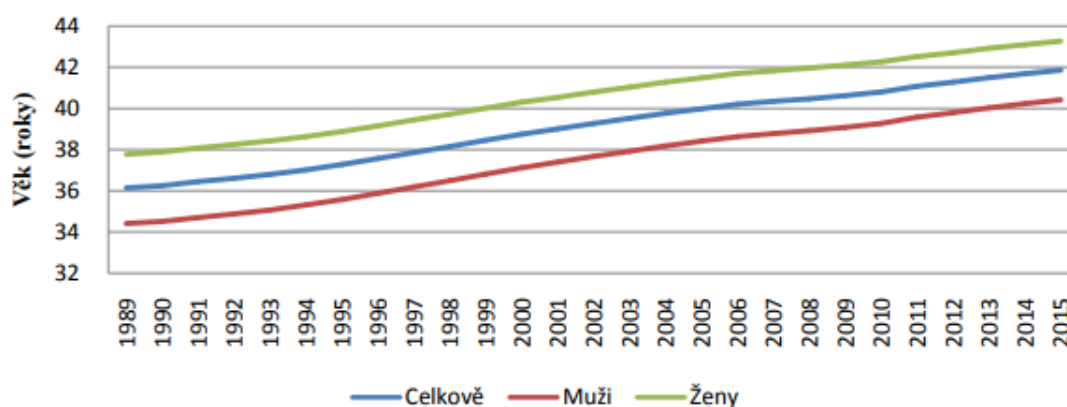
1.4.4.3 Průměrný věk obyvatel

Věk je společně s pohlavím jednou z nejzákladnějších charakteristik populace. Věk je čas mezi narozením a následným statistickým zjištěním. Věk je zaokrouhlený shora na celé roky. Osoby se často třídí do skupin dle věku a při sčítání obyvatelstva se věk určuje dle data narození. [33]

V současné době průměrná délka života roste. S rychlým vývojem dlouhodobé a kvalitní zdravotní péče narůstá počet lidí, kteří se dožívají vysokého věku. Z pohledu důchodového pojištění a sociálních systémů má průměrný věk obyvatelstva velký vliv. Čím je věk vyšší, tím více rostou náklady na zdravotní péči a zároveň se velmi snižuje

produktivita práce. Do důchodového systému jdou tedy nižší odvody na důchodové pojištění. Pro stabilitu penzijního systému je důležité produktivní a zdravé obyvatelstvo. [11]

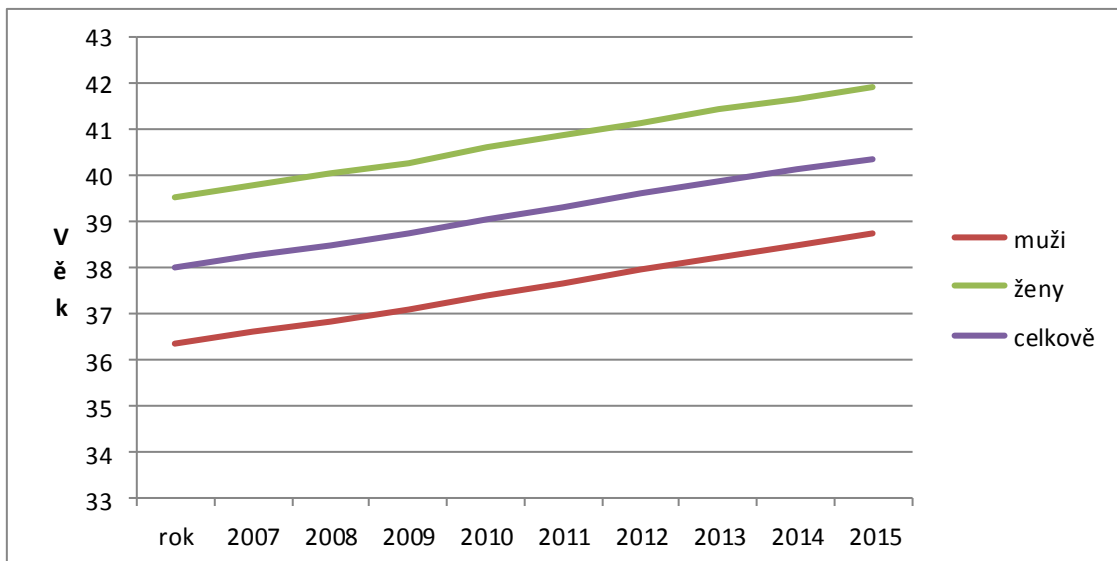
Graf 3 Průměrný věk obyvatel v ČR, 1989-2015

zdroj: ČSÚ [16], vlastní zpracování

Z grafu č. 3 vyplývá, že se průměrný věk obyvatel za posledních 25 let zvyšoval. Mezi hlavní příčiny řadíme růst životní úrovně a zlepšení zdravotní péče. V roce 1989 byl průměrný věk obyvatele 36 let a 1 měsíc a v roce 2015 41 let a 5 měsíců. Muži se v průměru nedožívají takového věku jako ženy. Průměrnému obyvatele je přes 40 let, průměrné obyvateľce je přes 43 let. Českou republiku čekají velké demografické změny, jedná se především o nárůst obyvatel ve vysokém věku.

Graf 4 Průměrný věk obyvatel v SR, 2007-2016

Zdroj: Hlavní trendy populačního vývoja v SR v roku 2016 [18], *vlastní zpracování*

Průměrný věk obyvatelstva od roku 2015 nad hodnotou 40 let, v roce 2016 dosáhl hodnotu 40,4 roků. Průměrný věk mužů je v porovnání s průměrným věkem žen přibližně o 3 roky nižší. Ženy dosahují v průměru téměř 40 roků, muži necelých 39.

1.4.4.4 Věková struktura obyvatelstva

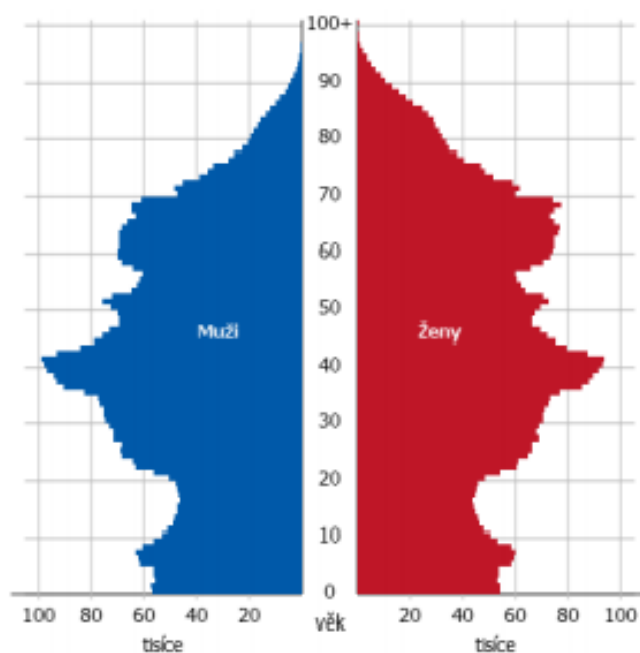
Události jako je hospodářská krize nebo válka způsobují změny ve věkové struktuře obyvatelstva. Dále působí na věkovou strukturu obyvatelstva i migrace, jak vnitřní, tak hlavně vnější. Pro grafické znázornění skladby obyvatelstva používáme strom života či věkovou pyramidu. Rozlišují se 3 reprodukční typy, které dělíme na:

Stacionární – podobný podíl starších osob a dětí, jedná se o stagnující populaci

- **Progresivní** – nízký podíl starších osob a vysoký podíl dětí, jedná se o populaci rostoucí
- **Regresivní** – vysoký podíl starších osob a nízký podíl dětí, jedná se o populaci klesající

V současnosti dochází k přechodu z progresivního na stacionární, až regresivní typ. Tento proces je označován jako stárnutí populace, bude mít v budoucnu vliv jak na ekonomiku, tak i na sociální oblast státu. Dochází k poklesu ekonomicky aktivních obyvatel a zvyšuje se podíl důchodců, což ovlivňuje důchodový systém a sociální zabezpečení. [33, 19]

Obrázek 1 Věková struktura obyvatelstva České republiky k 31.12. 2015 (tis. osob)

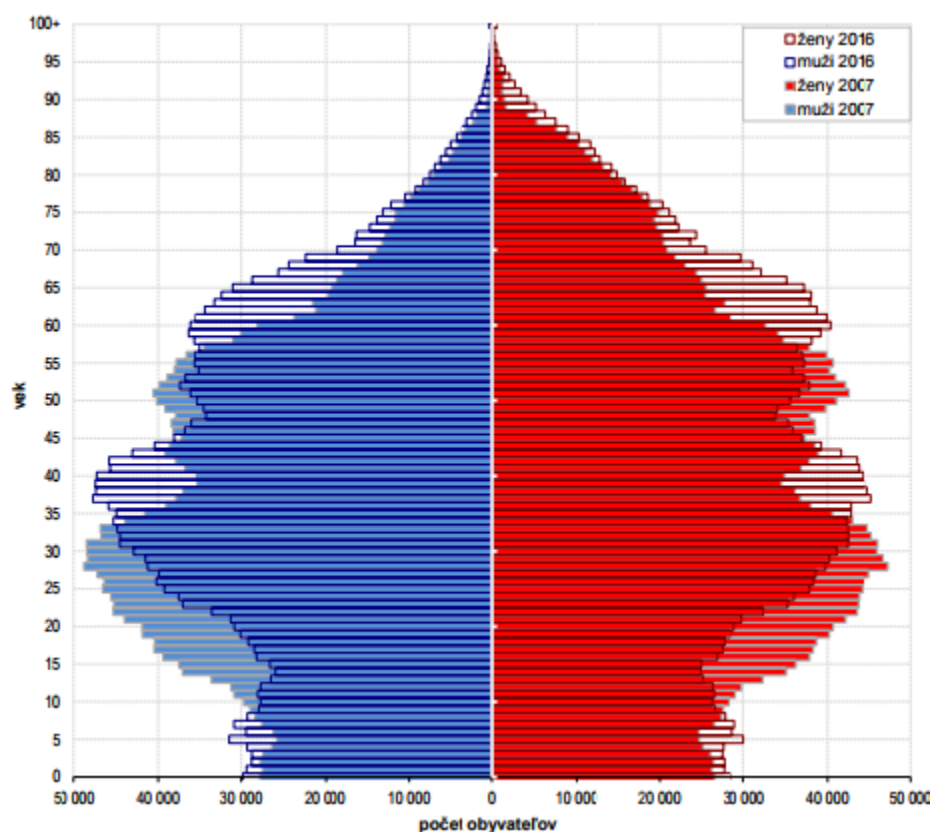

Zdroj: ČSÚ, animované stromy života, [17]

Z obr. č. 1 vyplývá, že věková pyramida České republiky je regresivní, znázorňuje historický vývoj českého obyvatelstva. Ve vyšším věku převládají ženy, vzhledem k vyšší

úmrtnosti mužů. Demografické stárnutí je typickým jevem pro dnešní populaci, což je známka dobré životní úrovně. Avšak stárnutí populace nese i určité problémy, především pro zdravotní péči o staré občany a financování systémů důchodového pojištění. Penzijní systémy, které vznikaly v minulosti, budou čelit problémům, neboť vznikly za odlišné demografické situace. V oblasti zaměstnanosti by bylo dobré podporovat ekonomickou aktivitu starších osob a žen.

Obrázek 2 Věková struktura obyvatelstva Slovenské republiky (roky 2007 – 2016)

zdroj: Hlavní trendy populačního vývoje v SR v roku 2016 [17]

Na Slovensku nejpočetnější věkovou skupinu, 3,8 milionu, tvoří skupina obyvatel v produktivním věku (15 – 64 let), což představuje 70 % celkové populace. Na začátku sledovaného období, v roce 2007, byl počet lidí v produktivním věku téměř o 170 tis. nižší než v roce 2016 a tvořil 12 %. V současné době tvoří poproduktivní obyvatelstvo 15 % populace Slovenska.

1.4.5 Statistické ukazatele spojené s důchodovým systémem v České a Slovenské republice

1.4.5.1 Počet důchodců v České republice

Celkový počet vyplácených důchodů má obecně rostoucí trend, viz. tabulka č. 3. Tento jev souvisí s narůstající střední délkou života. Dalším významným vlivem mohou být legislativní změny. Na začátku roku 2010 nastala změna v oblasti invalidního důchodu. Plný a invalidní důchod byl nahrazen důchodem invalidním dle I., II., a III. stupně, namísto invalidity plné a invalidity částečné. Rozdíl mezi jednotlivými stupni invalidity spočívá v míře poklesu pracovní schopnosti pojištěnce. Výše invalidního důchodu se stanovuje v závislosti na zjištění stupně invalidity. U pojištěnců, kteří jsou starší 38 let, jsou podmínky zmírněny pro získání potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod. Dále se změnilo i stanovení dopočtené doby a vyhodnocení jejího rozsahu. Nově je také stanoveno věkové omezení pro vznik nároku na invalidní důchod a jeho trvání. [34] V letech 2012 až 2015 nastal pokles žen a mužů, kteří pobírají vdovecký a vdovský důchod, neboť tito jedinci využili předčasného odchodu do důchodu i za podmínek trvale krácené penze. Počet jedinců pobírajících sirotčí důchod klesá.

Tabulka 3 Počet důchodců podle druhu důchodu v letech 2012–2015 (tis. osob)

Rok	2012	2013	2014	2015
počet vyplácených důchodů	2 854 000	2 846 296	2 853 292	2 855 294
index růstu	x	99,73	100,25	100,07
Starobní	2 329 000	2 329 000	2 345 000	2 357 000
index růstu	x	100,00	100,69	100,51
Invalidní	439 000	433 000	428 000	422 000
index růstu	x	98,63	98,85	98,60
Vdovský	40 000	39 000	36 000	34 000
index růstu	x	97,50	92,31	94,44
Sirotčí	46 000	45 000	44 000	42 000
index růstu	x	97,83	97,78	95,45

Zdroj: ČSSZ, 2015 [9], vlastní zpracování

1.4.5.2 Počet důchodců Slovenské republiky

Počet vyplácených důchodů se od roku 2013 zvyšuje, viz. tab. č. 4. Nejvyšší změna nastala v letech 2013 a 2014. Stoupá i počet invalidních důchodů. Vdovský důchod nezaznamenává velké výkyvy, avšak vdovecký důchod roste. Vdovský/vdovecký důchod se stejně jako všechny důchody skládá ze základní a procentní výměry. Základní výměra v roce 2017 činí 2 550 Kč. Výše procentní výměry vdovského důchodu je 50 % výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu zemřelého. Každý rok se od lednové splátky všechny důchody valorizují, tedy i vdovské důchody. V případě vzniku nároku na dva důchody, což je nejčastěji právě případ souběhu starobního důchodu a vdovského důchodu, se vyplácí vyšší důchod v plné výši a druhý z důchodu v poloviční výši. Základní výměra vdovského důchodu je vyplácena vždy pouze jednou. Pokud vdovec nebo vdova uzavrou nové manželství, zaniká jim nárok na výplatu vdovského důchodu. Vdovský nebo vdovecký důchod je pozůstalé/pozůstalému vyplácen pouze jeden rok od smrti manžela či manželky. Po roce může důchod dále pobírat pouze ta pozůstalá osoba, při splnění určitých podmínek.

Tabulka 4 Počet důchodců podle druhu důchodu v letech 2013–2016 (tis.osob)

Rok	2013	2014	2015	2016
počet vyplácených důchodů				
starobní	988 277	1 084 814	1 032 197	1 048 842
řetězový index růstu	x	109,77	95,15	101,61
invalidní	231 547	233 009	234 451	235 131
řetězový index růstu	x	100,63	100,62	100,29
vdovský	295 894	294 986	292 827	296 569
řetězový index růstu	x	99,69	99,27	101,28
vdovecký	39 918	40 960	41 720	45 959
řetězový index růstu	x	102,61	101,86	110,16
Celkem počet	1 555 636	1 654 079	1 601 490	1 626 804

Zdroj: Sociálna poisťovňa [13], *vlastní zpracování*

1.4.5.3 Průměrná výše důchodů v České republice

Změna růstu vyplácených důchodů má vliv na růst průměrné výše vyplácených důchodů. Tento nárůst je spjat s tzv. generační obměnou, kdy zanikají důchody „starodůchodců“, které jsou nižší než důchody „mladodůchodců“. V letech 2013-2015 se důchody zvyšovaly dle jedné třetiny růstu reálné mzdy a cen [17]. V průměru pobírají ženy vyšší důchod než muži. Průměrná výše důchodu od roku 2013 přesáhla hranici 10 000 Kč (v roce 2014 - 10 009 Kč). V České republice je státní důchod ve výši pouhých 43 % hrubé mzdy. V Dánsku je to například 68 %, v Nizozemsku dokonce 90 %. Každý dvanáctý z 2,4 milionu českých důchodců žije pod hranicí příjmové chudoby. Pro téměř všechny důchodce (96 %) je státem vyplácená penze jediným příjmem. Například v Nizozemsku je závislost na státním důchodu jen 30 %. [2]

Tabulka 5 Průměrný starobní důchod v České republice (Kč)

Rok	Starobní	řetězový index růstu	Předčasný starobní	řetězový index růstu
2017/2016	10 707	103,44	9 515	103,36
2016/2015	10 351	101,02	9 206	100,90
2015/2014	10 246	102,37	9 124	102,37
2014/2013	10 009	100,87	8 913	100,79
2013/2012	9 923	101,77	8 843	101,53
2012/2011	9 750	102,23	8 710	102,88
2011/2010	9 537	104,58	8 466	104,33
2010/2009	9 119	X	8 115	X

zdroj: Kupní síla [30], vlastní zpracování

1.4.5.4 Průměrná výše důchodů Slovenské republiky

Průměrná výše starobního důchodu na Slovensku každým rokem roste. V roce 2014 se průměrná výše důchodu překlonoila na částku 400 EUR (11 030 Kč). V roce 2016 byla výše důchodu 417,46 EUR, tuto částku pobíralo 1,04 mil. osob. Předčasný starobní

důchod, který dostávalo 18,9 tis. penzistů, dosahoval v průměru 388,88 EUR. Meziročně došlo k nárůstu o 3,27 EUR. [25] Průměrný růst starobního důchodu je meziročně o 2,8 % a předčasného důchodu o 1,5 %. Tuto skutečnost ovlivňuje zejména ekonomická konjunktura, která s sebou přináší nízkou nezaměstnanost a výraznější růst mezd. Tyto parametry se následně odráží v tom, že jsou do sociálního pojištění odváděny mnohem větší částky a platí ho více lidí. Příjmy důchodového účtu tak rostou a zároveň jsou aktivována pravidla, podle kterých dochází k valorizaci důchodů.

Tabulka 6 Průměrný starobní důchodu Slovenské republiky v letech 2010 – 2017 v EUR a CZK

Rok	Starobní	CZK	řetězový index růstu	Předčasný starobní	CZK	řetězový index růstu
2017	428	10922	102,48	406	10372	104,47
2016	417	10658	101,56	389	9928	99,04
2015	411	10494	102,72	393	10024	102,14
2014	400	10217	102,48	384	9814	99,93
2013	391	9970	103,89	385	9821	102,72
2012	376	9596	103,81	375	9561	104,72
2011	362	9244	102,71	358	9130	97,43
2010	353	9000	X	367	9371	X

zdroj: Sociálna poisťovna [29], *vlastní zpracování*, kurz 25,53 EUR/CZK ze dne 9.11.2017

V tabulkách č. 6 a 7 je komparována výše starobního důchodu a předčasného důchodu České a Slovenské republiky. Starobní důchod (tabulka č. 7) obou zemí je velmi podobný, stejně tak i tempo růstu. Meziročně roste starobní důchod v ČR a SR v průměru o 1–2 %. Příčinou růstu důchodů je například zvyšování výkonnosti ekonomiky nebo růst průměrné měsíční mzdy. Předčasný důchod (tabulka č.8) je ve srovnání nižší v České republice a naopak vyšší na Slovensku. Největší rozdíl byl v roce 2010, kde předčasný důchod na Slovensku byl o 1256 Kč vyšší než v České republice. Naopak nejmenší rozdíl byl v následujícím roce 2011 - 664 Kč. Příčinou nižšího předčasného důchodu v České republice je rozdílná metodika výpočtu předčasného důchodu. V České republice se krácení provádí z výpočtového základu. Nejdříve se stanoví osobní vyměřovací základ (průměrnou měsíční mzdu za odpracované roky) a dobu pojištění v celých ukončených letech. Z osobního vyměřovacího základu se redukcí vypočítá výpočtový základ. Osobní vyměřovací základ do 12 423 Kč se v roce 2017 započítává plně a osobní vyměřovací

základ od 12 423 Kč do 112 928 Kč z 26 %. Z výpočtového základu se následně vypočte procentní výměra důchodu, která činí 1,5 % za každý rok pojištění z výpočtového základu. Krácení u předčasného důchodu se provádí za každých započatých 90 kalendářních dní předčasnosti. Protože se krácení provádí z vyššího základu, to je z výpočtového základu a nikoliv až z vypočteného důchodu, tak je krácení ve skutečnosti vyšší, než na Slovensku. Základní výměra důchodu se v České republice nikdy nekrátí. Na Slovensku se krácení provádí z řádného důchodu, nejdříve se tedy vypočítá řádný důchod a potom se sníží o krácení za předčasnost.

Tabulka 7 Porovnání starobního důchodu ČR a SLO

Rok	Starobní ČR	řetězový index růstu	Starobní SLO	řetězový index růstu
2017	10 707	103,44	10922	102,48
2016	10 351	101,02	10658	101,56
2015	10 246	102,37	10494	102,72
2014	10 009	100,87	10217	102,48
2013	9 923	101,77	9970	103,89
2012	9 750	102,23	9596	103,81
2011	9 537	104,58	9244	102,71
2010	9 119	X	9000	X

zdroj: Sociálna poisťovna [29], Kupní síla [30], vlastní zpracování; kurz 25,53 EUR/CZK ze dne 9.11.2017

Tabulka 8 Porovnání předčasného důchodu v ČR a na SLO

Rok	Předčasný ČR	Řetězový index růstu	Předčasný SLO	Řetězový index růstu
2017	9515	103,36	10372	102,48
2016	9206	100,90	9928	101,56
2015	9124	102,37	10024	102,72
2014	8913	100,79	9814	102,48
2013	8843	101,53	9821	103,89
2012	8710	102,88	9561	103,81
2011	8466	104,33	9130	102,71
2010	8115	X	9371	X

zdroj: Sociálna poisťovna [29], Kupní síla [30], vlastní zpracování; kurz 25,53 EUR/CZK ze dne 9.11.2017; meziroční růst (řetězový index růstu)

1.4.5.5 Průměrný měsíční příspěvek účastníka do PP a DPS v České republice

Průměrný příspěvek účastníka ve III. důchodovém pilíři se po transformaci v roce 2013 spojené se vznikem doplňkového penzijního spoření pohybuje na v průměru úrovni 603,-Kč. V případě příspěvku na penzijní připojištění je velmi dobře patrná vazba příspěvku účastníka na státní příspěvek. V roce 2013 došlo ke změně podmínek pro poskytování státního příspěvku. Došlo ke zvýšení minimální výše příspěvku účastníka pro poskytnutí státního příspěvku z 100,-Kč na 300,-Kč. Obdobně se posunula výše státního příspěvku i pro další úrovně příspěvku účastníka. Penzijní společnosti aktivně informovaly účastníky s upozorněním na tuto změnu. Výsledkem bylo skokové zvýšení příspěvku účastníka o téměř 23 %. Přes aktivní přístup penzijních společností však i dnes zůstává část klientů s příspěvkem, na který není možné nárokovat státní příspěvek, např. v KB Penzijní společnosti je to stále 10 % účastníků. V letech 2014 – 2016 podobný vnější impuls neexistoval. Až v roce 2017 došlo ke změně v podmínkách pro poskytnutí maximálního daňového odpočtu z 24 000,-Kč na 36 000,-Kč. Tak i v tomto roce je patrný výraznější nárůst než v přechozích letech. Při porovnání výše příspěvku v původním schématu, to je v penzijním připojištění a novém doplňkovém penzijním spoření vidíme rozdíl, kdy průměrný příspěvek na doplňkové penzijní spoření je v období 2014-2017 v průměru o 23 % vyšší. Tato skutečnost dokladuje vyšší rezistenci účastníků v penzijním připojištění na změny, kdy značná část si spoří již delší dobu a ponechávají si vlastní příspěvek beze změny i přesto, že ztrácí nárok na státní příspěvek nebo ho využívají v nižší hodnotě. Ukazuje se i vliv skutečnosti, že penzijní připojištění je od roku 2013 uzavřené a nemohou do něj vstupovat noví účastníci. Naopak při uzavírání nových smluv v doplňkovém penzijním spoření lze s účastníky aktivně pracovat a upozorňovat je na aktuální podmínky platné pro poskytování státního příspěvku a daňových úlev. Proto se daří uzavírat smlouvy s vyšší hodnotou příspěvku účastníka. Z uvedeného vývoje je zřejmé, že chování účastníků ve vztahu k výši spořené částky může do značné míry úspěšně ovlivňovat státní politika motivací jak v podobě výše státního příspěvku nebo daňových úlev.

Tabulka 9 Průměrný měsíční příspěvek účastníka do PP a DPS v České republice

ROK		2013	2014	2015	2016	2017
Průměrný měsíční příspěvek účastníka	Objem (Kč)	569,85	579,34	598,00	620,00	646,00
	Přírůstek (%)	22,56	1,67	3,10	3,70	4,30
- z toho na PP	Objem (Kč)	568,39	574,31	589,00	606,00	629,00
	řetězový index růstu	x	101,04	102,56	102,89	103,80
- z toho na DPS	Objem (Kč)	748,62	722,44	722,00	741,00	759,00
	řetězový index růstu	x	96,50	99,94	102,63	102,43

zdroj: MF [23], vlastní zpracování

1.4.5.6 Výdaje na důchody, srovnání České a Slovenské republiky

Stárnutí obyvatelstva způsobuje velký problém pro důchodový systém České republiky, ale i Slovenska. Tento proces může být problémem pro stabilitu veřejných financí a budoucího ekonomického růst. Situace se zhoršila i na základě ekonomické krize, která byla v roce 2008. Je nutné, aby se vlády obou zemí soustředily na opatření v penzijních systémech a aby byly schopny reagovat na demografické a ekonomické změny. Podíl výdajů na vyplacené starobní důchody v ČR byl v roce 2014 9 % z HDP a ve Slovenské republice 8,7 % z HDP.

Tabulka 10 Výdaje na důchody v letech 2009 – 2016 v České a Slovenské republice (% z HDP)

Země	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ČR	8,7	8,8	9,2	9,3	9,3	9	7,9	8
SR	8,3	8,2	8,1	8,3	8,4	8,7	8,8	8,5

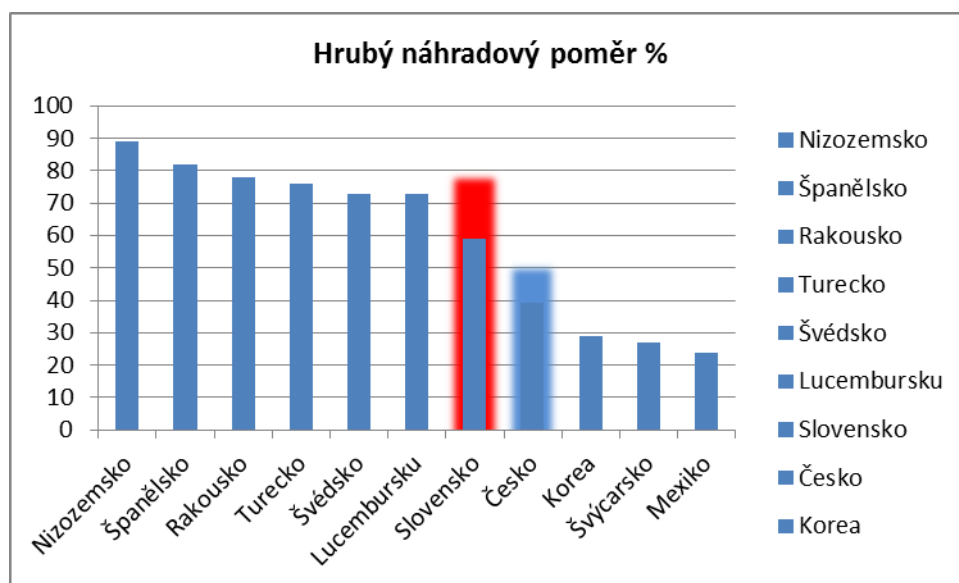
Zdroj: Eurostat [16], vlastní zpracování

1.4.5.7 Náhradový poměr zemí OECD

Výpočet státního důchodu se v jednotlivých zemích OECD liší. V některých zemích se důchod nezdaňuje a naopak v některých je zdaňován. Proto dva zaměstnanci se stejně vysokou hrubou mzdou mohou mít odlišnou čistou mzdu. Důvodem je rozdílné čerpání daňové slevy nebo daňových odpočtů. Proto je v tab. č. 10 počítáno s hrubou mzdou před odchodem do důchodu ve výši 1,5 násobku průměrné mzdy v národním hospodářství. Srovnává se tedy hrubý příjem s hrubým důchodem. Na výši relace průměrné mzdy a průměrného starobního důchodu mají vliv politické, demografické a ekonomické faktory. Český i Slovenský důchodový systém je založen na průběžném financování a na povinné účasti. Výše starobního důchodu je tedy závislá na objemu vybraného pojistného na důchodové pojištění. Čím vyšší je suma výběru pojistného na důchodové pojištění, tím je vyšší starobní důchod a potenciál na vysoký náhradový poměr. [35]

V Česku při osobním vyměřovacím základu ve výši 1,5 násobku průměrné mzdy a získané maximální možné doby pojištění činí hrubý náhradový poměr 39 %. Porovnává se tedy hrubá mzda před odchodem do důchodu a důchod, stejně jako ve SR, kde hrubý náhradový poměr činí 59 %, je tedy o 20 % vyšší než v České republice. [35]

Graf 5 Hrubý náhradový poměr ve vybraných zemích OECD

Zdroj: OECD Pensions at a Glance 2015, [31], vlastní zpracování

Z tabulky číslo 10 vyplývá, že občané, kteří pracovali celý produktivní život a neměli žádné výluky v pojištění je nejvyšší náhradový poměr při odchodu do důchodu v Nizozemsku (89 %), ve Španělsku (82 %), v Rakousku (78 %), v Turecku (76 %), ve Švédsku (73 %), v Lucembursku (73 %), v Portugalsku (73 %) a v Itálii (70 %). Nejnižší hrubý náhradový poměr je naopak v Mexiku (24 %), ve Švýcarsku (27 %), v Koreji (29 %), v Japonsku (31 %), v Chile (33 %) a v Austrálii (33 %). **Obecně platí, že v mimoevropských zemích je státní zajištění v důchodu nižší než v evropských zemích, a to u všech příjmových skupin obyvatelstva.** [35]

Tabulka 11 Hrubý náhradový poměr zemí OECD

Země	Hrubý náhradový poměr při odchodu do důchodu		
	%	%	
Nizozemsko	89	Německo	50
Španělsko	82	Francie	48
Rakousko	78	Estonsko	47
Turecko	76	Belgie	46
Švédsko	73	Polsko	43
Lucembursku	73	Řecko	42
Portugalsko	73	Izrael	41
Itálie	70	Česko	39
Island	68	Nový Zéland	39
Slovensko	59	Norsko	39
Maďarsko	59	Slovinsko	36
USA	58	Austrálie	33
Finsko	56	Chile	33
Dánsko	55	Japonsko	31
Irsko	54	Korea	29
Kanada	51	Švýcarsko	27
Velká Británie	51	Mexiko	24

Zdroj: OECD Pensions at a Glance 2015, [31], *vlastní zpracování*

1.4.5.8 Hospodaření systému důchodového pojištění v České republice

Z tabulky číslo 11 vyplývá, že vývoj příspěvků na sociální zabezpečení koreluje s ekonomickou situací v hospodaření státu. Při meziročním srovnání příjmů je patrný pokles, respektive snížení v období 2008 až 2013. To je v období ekonomické krize. Teprve v letech 2015 a 2016 se tempo růstu dostalo na úroveň 6 %, respektive 5 %, dosahuje tedy stejných hodnot jako před ekonomickou krizí. Za posledních 10 let vzrostly příjmy z odvodů na důchody o 26 % (za posledních 5 let to bylo 15 %). Lze konstatovat, že tyto příjmy kopírují i celkové příjmy státního rozpočtu a podílí se na nich v průměru 30 %. Obdobně lze charakterizovat jejich podíl na HDP, který představuje v průměru 8 %. Výdaje na důchody vzrostly za posledních 10 let o 30 %, za poslední 4 roky to bylo pouze o 4 %. Podíl výdajů na celkových výdajích států se pohybuje na úrovni 34 %. Jejich podíl na HDP představuje v průměru 9 %. Z toho je patrné, že dochází k zápornému saldu mezi příjmy a výdaji důchodového účtu. Kladné saldo bylo naposledy dosaženo v roce 2008 tj. 5 mil Kč. Následně došlo k propadu této bilance, který vrcholil v letech 2012 – 2013, kdy přesáhl 50 mil. Kč. Ekonomický růst v letech 2014 – 2016 (tempo růstu HDP bylo v průměru 3,26 %) se projevil postupným snižováním tohoto salda k úrovni 20 mil.Kč. Tento trend je potvrzen i v roce 2017, kdy na konci září bylo záporné saldo 4,1 mld. Kč. Důvodem zlepšování stavu důchodového účtu? je ekonomická konjunktura. V případě nástupu další krize se situace může změnit, jak je patrné z vývoje v letech 2012 – 2013.

Tabulka 12 Příjmy a výdaje státního rozpočtu na starobní důchody

	Příspěvky na sociální zabezpečení – důchody			Dávky sociálního zabezpečení – důchody			Bilance		
	mil.Kč	podíl na celkových příjmech %	podíl na HDP (%)	mil.Kč	podíl na celkových běžných výdajích (%)	podíl na HDP (%)	mil.Kč	podíl z celkových běžných výdajů	podíl na HDP (%)
2007	302 364	29,5	7,9	289 861	29,8	7,6	12 503	-0,3	0,3
2008	317 487	29,9	7,9	312 532	32	7,8	4 995	-2,1	0,1
2009	309 260	31,7	7,9	339 788	32,9	8,7	-30 528	-1,2	-0,8
2010	316 298	31,6	8	346 213	33,9	8,8	-29 915	-2,3	-0,8
2011	326 600	32,3	8,1	368 069	35,7	9,2	-41 469	-3,4	-1,1
2012	330 220	31,4	8,2	382 031	36,9	9,4	-51 811	-5,5	-1,2
2013	330 993	30,3	8,1	381 041	35,7	9,3	-50 048	-5,4	-1,2
2014	341 920	30	7,9	385 840	35,1	9,1	-43 920	-5,1	-1,2
2015	361 440	29,3	7,9	395 220	30,5	8,6	-33 780	-1,2	-0,7
2016	380 960	29,7	8,0	398 990	32,7	8,4	-18 030	-3,0	-0,4

Zdroj: MF ČR, [23] vlastní zpracování

pozn. Celkové běžné výdaje tvoří služby pro obyvatelstvo, všeobecná veřejná správa a služby a výdaje v oblastech gescí jednotlivých ministerstev

1.4.5.9 Tempo růstu HDP České a Slovenské republiky

Hrubý domácí produkt je celková nově vytvořená peněžní hodnota statků a služeb, vytvořená na určitém území za dané období. Tento ukazatel používáme při určování výkonnosti ekonomiky států. Z následující tabulky č. 12 a grafu č.6 je patrné, že tempo růstu HDP České a Slovenské republiky. Tempo růstu je rozdílné. Česká republika vykazovala záporné tempo růstu jak v roce 2012, tak v roce 2013. V roce 2012 negativně přispěl k poklesu HDP vývoj daní z produktů, jejichž meziroční pokles se přiblížil ke 2 %. Nižší než roce 2012 byla i tvorba fixního kapitálu. Naopak v roce 2013 přispěla ke snížení HDP především slabá poptávka po investičním zboží a částečně i pokles aktivního salda zahraničního obchodu. Následující roky bylo tempo růstu České republiky kladné. Ve sledovaném období ve Slovenské republice se růst HDP vyvíjel pouze pozitivně,

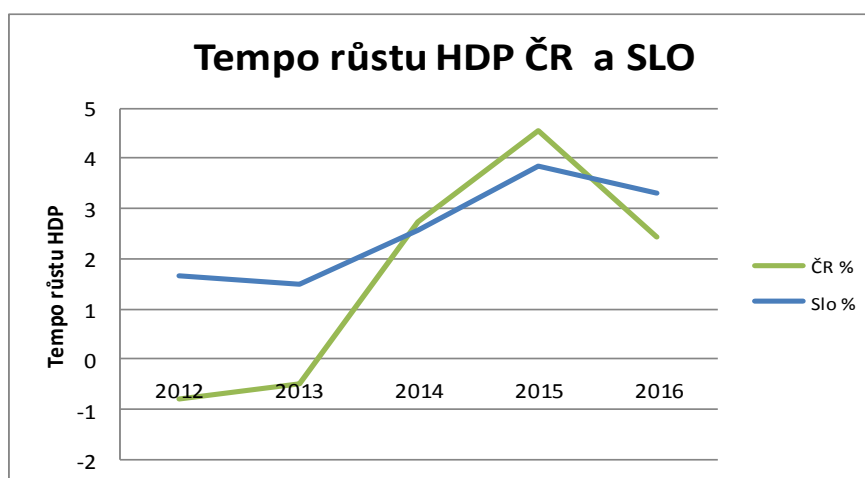
s průměrným růstem 2,6 %. S růstem HDP úzce souvisí růst mezd a snižování nezaměstnanosti, což zvyšuje celkové příjmy na sociální zabezpečení a umožňuje valorizace důchodů.

Tabulka 13 Tempo růstu HDP České republiky a Slovenské republiky

ROK	ČR (%)	SR (%)
2016	2,43	3,29
2015	4,54	3,83
2014	2,72	2,57
2013	-0,48	1,49
2012	-0,8	1,66

Zdroj: ČSÚ, Štatistický úrad Slovenskej republiky, [6] [36], *vlastní zpracování*

Graf 6 Tempo růstu HDP České a Slovenské republiky

Zdroj: ČSÚ, Štatistický úrad Slovenskej republiky, [6] [36], *vlastní zpracování*

1.4.5.10 Míra nezaměstnanosti v České a Slovenské republice

Obecná míra nezaměstnanosti se dle metodiky ČSÚ počítá v rámci Výběrových šetření pracovních sil (VŠPS, vycházejících z doporučení Eurostatu, Mezinárodní organizace práce ILO). Vypočítá se jako podíl nezaměstnaných na součtu těchto nezaměstnaných a zaměstnaných VŠPS. Z tabulky č. 13 a grafu vyplývá, že obecná míra

nezaměstnanosti je v České republice zhruba o 50 % nižší než na Slovensku. Vývoj nezaměstnanosti v Slovenské republice má odlišný průběh než v České republice a nezaměstnanost je zde velkým sociálním i ekonomickým problémem. Příčiny tohoto rozdílu bychom měli hledat v minulosti, jedná se například o rychlejší nárůst sektoru drobného středního podnikání v České republice než na Slovensku. Další příčinou je i relativně značnými rozdíly ve struktuře průmyslového sektoru obou zmiňovaných republik. Český průmysl byl více diverzifikován a naopak slovenský průmysl byl v minulosti silně koncentrován na zbrojní odvětví. Proto byl také slovenský průmyslový sektor zranitelnější v poptávce po práci. Zeměpisná poloha obou zemí má také vliv na míru nezaměstnanosti. Česká republika využívá bezprostředního sousedství Německa, jako nejsilnější evropské ekonomiky, která ji tak umožňuje participovat na jeho ekonomickém růstu a přispívá k vyšší výkonnosti české ekonomiky. Dále je Česká republika atraktivnější pro zahraniční turisty, což je výhodné pro podnikání v oblasti cestovního ruchu a služeb, to se samozřejmě také promítá do úrovně zaměstnanosti. [3]

Tabulka 14 Obecná míra nezaměstnanosti České a Slovenské republiky

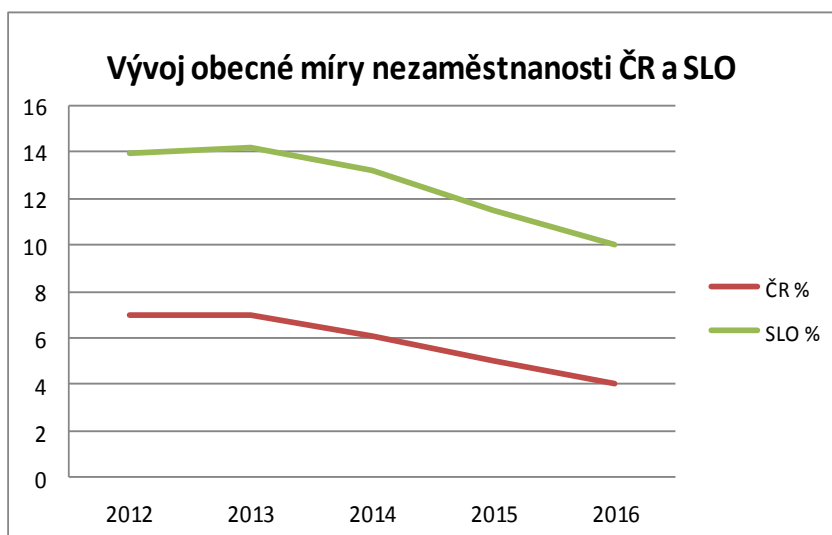
ROK	ČR (%)	SR (%)
2016	4,05	9,99
2015	5,05	11,48
2014	6,11	13,18
2013	6,95	14,22
2012	6,98	13,96

Zdroj: ČSÚ, Štatistický úrad Slovenskej republiky, [6] [36], *vlastní zpracování*

Celkově obecná míra nezaměstnanosti obou zemí klesla na nejnižší hodnotu dle tabulky v roce 2016, v České republice měla hodnotu 4,05 % a na Slovensku 9,99 %. Aktuálně k červnu 2017 dosáhla v České republice obecná míra nezaměstnanosti své nejnižší hodnoty, klesla pod 3 %. Podle Eurostatu, který měří nezaměstnanost ve věkové skupině od 15 do 74 let, nezaměstnanost v Česku klesla na 2,9 %. Je tedy nejnižší v Evropě. Z toho vyplývá, že je v České republice dostatek volných pracovních míst a domácnosti v důsledku toho jsou ochotny utrácet, a zvyšují tak spotřebu. Aktivně pracující odvádí odvody na sociální zabezpečení. Tím dochází k růstu příjmové části

důchodového účtu. Klesá tedy deficit důchodového účtu a může docházet i k jeho přebytku, což je přínosem pro stabilitu důchodového systému. [16]

Graf 7 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti České a Slovenské republiky

Zdroj: ČSÚ, Štatistický úrad Slovenskej republiky, [6] [36], vlastní zpracování

1.4.5.11 Průměrná hrubá měsíční mzda České a Slovenské republiky

Průměrná hrubá měsíční mzda je podíl mzdových prostředků (vč. příplatků za přesčas, odměn, náhrad mzdy atd.) připadající na jednoho zaměstnance za měsíc (dle Českého statistického úřadu). Nevypovídá tedy o výplatě jednoho konkrétního zaměstnance. Výsledky strukturálních výdělkových statistik, kdy jsou k dispozici údaje o výdělciích jednotlivých zaměstnanců, uvádějí, že zhruba dvě třetiny zaměstnanců mají mzdu nižší, než je celostátní průměr. [6]

Tabulka 15 Průměrná hrubá měsíční mzda České republiky

ROK	Průměrná hrubá měsíční mzda Kč	Řetězový index růstu
2016/2015	27 589	104,24
2015/2014	26 467	103,04
2014/2013	25 686	102,22
2013/2012	25 128	100,08
2012/2011	25 109	X

zdroj: ČSÚ [6], vlastní zpracování

Průměrná hrubá měsíční mzda se každoročně zvyšuje. V České republice dosáhla nejvyšší hodnoty v roce 2016 - 27 589 Kč. Za 4 roky se tedy zvýšila o 2 480 Kč. Na Slovensku je průměrná hrubá měsíční mzda nižší než v České republice, avšak má stejný rostoucí charakter. Nejvyšší hodnoty dle tabulky č. 14 dosáhla v roce 2016 a to 23 283 Kč. Oproti roku 2012 vzrostla o 2 731 Kč, což je o 251 Kč více než v České republice. V absolutním vyjádření vede růst průměrné mzdy k zvyšování příjmů důchodového účtu, což je do budoucna přínosné pro stabilitu a udržitelnost průběžného důchodového systému.

Tabulka 16 Průměrná hrubá měsíční mzda Slovenské republiky

ROK	Průměrná měsíční mzda Kč	Řetězový index růstu
2016/2015	23 283	103,28
2015/2014	22 543	102,91
2014/2013	21 905	104,13
2013/2012	21 037	102,36
2012/2011	20 552	X

zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky [36], *vlastní zpracování*, kurz 25,53 EUR/CZK ze dne 9.11.2017

1.4.5.12 Minimální mzda České a Slovenské republiky

Minimální mzda byla zavedena jako prvek sociální ochrany před nepřiměřeně nízkým oceněním zaměstnance zaměstnavatelem. Zároveň by měla motivovat občany, aby pracovali, než aby pobírali podporu v nezaměstnanosti, nebo sociální dávky. Minimální mzdu upravuje zákoník práce (zákon č.262/2006 Sb.) a nařízení vlády o minimální mzdě (č. 567/2006 Sb.). Definuje ji jako absolutně nejnižší cenu práce bez ohledu na její druh, složitost, kvalitu a množství, kterou je zaměstnavatel povinen zaměstnanci poskytnout. Obdobnou podobu má minimální mzda i na Slovensku.

Tabulka 17 Minimální mzda České republiky

ROK	Minimální mzda v Kč	Řetězový index růstu
2017/2016	11 000	111,11
2016/2015	9 900	107,61
2015/2014	9 200	108,24
2014/2013	8 500	106,25
2013/2012	8 000	X

zdroj: MPSV [32], *vlastní zpracování*

Z tabulky číslo 16 vyplývá, že se minimální mzda od roku 2013 každoročně zvyšuje, nejvyšší hodnoty dosáhla v roce 2017 a to 11 000 Kč. Výhledově by měla být vyšší i v roce 2018. Na návrh ministryně práce a sociálních věcí Michaely Marksové (2017) by se měla minimální mzda zvýšit o 1 200 Kč, tedy na 12 200 Kč. „Česká republika má v současné době nejnižší nezaměstnanost v EU, naše ekonomika roste nad očekávání rychlým tempem. To je podle našeho názoru ideální čas na další zvyšování mezd“.

(Bohuslav Sobotka, 2017) V absolutním vyjádření přispívá růst minimální mzdy k zvyšování příjmů důchodového účtu, což je do budoucna přínosné pro stabilitu a udržitelnost průběžného důchodového systému. Zvýšením minimální mzdy roste tlak na zvyšování mezd obecně. Je i motivujícím faktorem pro nezaměstnané získat práci a tím opět přispívat většími odvody do sociálního systému. Naopak růst minimální mzdy může vést zaměstnavatele k tlaku na vyšší efektivnost a tím i případnou redukci pracovních míst.

Tabulka 18 Minimální mzda Slovenské republiky

ROK	Minimální mzda v EUR	Minimální mzda v Kč	Řetězový index růstu
2017/2016	407	10 393	100,52
2016/2015	405	10 340	106,58
2015/2014	380	9 701	107,95
2014/2013	352	8 987	104,23
2013/2012	338	8 621	X

zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky [36], *vlastní zpracování*, kurz 25,53 EUR/CZK ze dne 9.11.2017

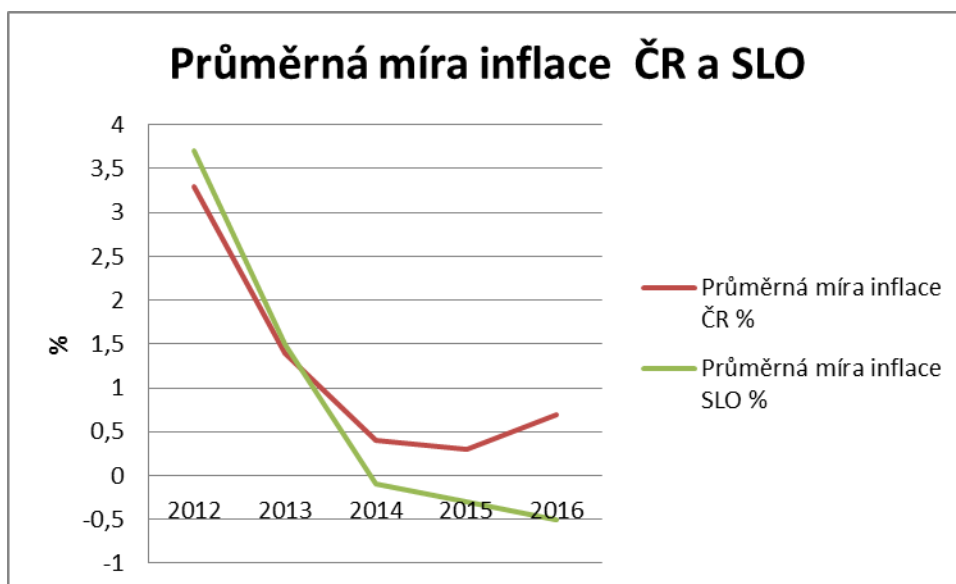
1.4.5.13 Průměrná míra inflace České a Slovenské republiky

Míra inflace vyjádřená přírůstkem průměrného ročního indexu spotřebitelských cen vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za 12 posledních měsíců proti průměru 12 předchozích měsíců. [37]

V České republice se v posledních třech letech udržovala průměrná míra inflace v průměru na úrovni 0,5 %. V roce 2017 společně s růstem ekonomiky rostou i inflační tlaky. Výsledkem je průměrná míra inflace 2,3%, což je nejvíce od roku 2012. Na růstu se nejvíce podílely potraviny, nájemné, ubytovací služby a stravování. Naopak došlo k poklesu cen v případě odívání a obuvi, telefonických služeb, tepla a teplé vody.

Na Slovensku po letech deflace v roce 2017 došlo v říjnu k meziročně k růstu cen o 1,6%. Růst zaznamenaly ceny zboží a služeb téměř ve všech sledovaných kategoriích, mírně klesly ceny bydlení a energií, stejně jako nábytku a vybavení domácností. Potraviny, které spolu s energiemi mají značný podíl na výdajích slovenských domácností, zdražily v září v meziročním srovnání o 5,3 %, což je největší zvýšení za více než čtyři roky.

Graf 8 Průměrná míra inflace České a Slovenské republiky

Zdroj: ČSÚ [37], Štatistický úrad Slovenskej republiky [38], *vlastní zpracování*

Výsledky a diskuze

Rozdělením společného státu Čechů a Slováků došlo i k rozdělení přístupu k řešení problematiky penzijních systémů. Oba státy, s různým časovým posunem, hledaly řešení v rozšíření jedno pilířového systému v podobě průběžného systému financování důchodů (PAYG) na systémy více pilířové. V obou státech, po rozpadu, probíhaly diskuse nad směřováním penzijního systému, které byly tématy v 90. letech 20. století.

Česká republika a Slovenská republika jsou si velmi blízké jak z historického, tak geografického hlediska. Z práce je patrné, že v obou státech je obdobný demografický trend, který je poznamenán poklesem porodnosti a stárnutí obyvatelstva. Oba faktory nepřispívají k dlouhodobé stabilitě stávajících penzijních systémů. Úbytek ekonomicky aktivního obyvatelstva bude znamenat i nižší příspěvky na zajištění penzí z průběžného důchodového systému. Oba státy tak musí hledat zdroje pro zajištění tohoto systému. Z prezentovaných údajů vyplývá, že rozhodujícím faktorem pro udržitelnost průběžného systému je ekonomická stabilita. Tuto stabilitu můžeme interpretovat jako schopnost udržet růst HDP na úrovni, která bude umožňovat průběžný systém financovat. V práci byl zdůrazněn vývoj demografické struktury obyvatelstva v obou porovnávaných státech, který je ovlivněn nejenom nízkou porodností, ale i prodlužující se očekávanou délkou života, což do budoucna znamená jednoznačně větší nároky na průběžné financování důchodového systému. Naopak z uvedených podmínek pro zajištění zdrojů tohoto financování vyplývá, že jsou zcela závislé na ekonomických cyklech, které souvisí s růstem průměrné hrubé měsíční a minimální mzdy, poklesem nezaměstnanosti a růstem HDP. V obou státech tyto ukazatele působí identicky, mají aktuálně pozitivní trend, avšak jednotlivé dílčí parametry se liší. Česká republika vyší ekonomické ukazatele ve srovnání se Slovenskou republikou, avšak tempo ekonomického růstu Slovenska může znamenat, že se ve střednědobém horizontu oba státy vyrovnají. Jedná se zejména o růst HDP, výši inflace, míru nezaměstnanosti a produktivitu práce. Česká republika se vyznačuje velmi nízkou mírou nezaměstnanosti. V letošním roce 2017 její hodnota klesla pod 3 % a tím se stala nejnižší v Evropě. Naopak na Slovensku jsou procentuální hodnoty nezaměstnanosti o polovinu vyšší, avšak mají klesající charakter. V případě HDP se Slovensko lépe vypořádalo se situací v období ekonomické krize, kdy tempo růstu HDP bylo vyšší než v České republice. Z vývoje průměrných mezd je patrná zlepšující se ekonomická úroveň

Slovenska, která se aktuálně vyrovnává českým průměrným mzdám. Lze tedy konstatovat, že ekonomická základna v obou státech je v současné době podobná.

Vyjma prezentovaných témat v práci lze nalézt i další rozdíly v případě parametrů důchodových systémů v obou státech. Jedná se například o hranici věku odchodu do důchodu, ta je pro rok 2017 stanovena v České republice na vyšší věkovou hranici než na Slovensku. Na základě platné legislativy se obě hranice budou postupně navyšovat. Na Slovensku se tato mez bude zvyšovat dle dynamiky vývoje průměrné střední délky života. Je oproti způsobu stanovené věkové hranice v České republice citlivější, protože ta má hranici stanovenou podle ročníku narození. Paradoxně k negativní prognóze demografického vývoje parlament schválil strop odchodu do důchodu na 65 letech. Je však dočasný a bude se posouvat každých pět let, protože věk dožití v České republice dál roste (aktuálně u žen 82,1 roku a u mužů na 76,2 roku). Za posledních deset let se tak střední délka dožití zvýšila o více než dva roky. Další rozdíl přináší minimální doba pojištění, která je potřebná pro nárok na starobní důchod. Česká republika preferuje postupné prodlužování doby pojištění. **Po roce 2018 se očekává tento parametr na úrovni 35 let. Naopak Slovensko tuto dobu zkracuje a dobu pro nárok snížilo na 15 let.** Přístup České republiky lze hodnotit jako konzervativnější z pohledu udržitelnosti financování I. Pilíře. Odlišný je i způsob valorizace důchodů. V České republice dochází od roku 2018 ke změně, která povede ke zvýšení valorizace. Celkové zvýšení důchodu je stanoveno ze dvou indexů. Plně se zohledňuje meziroční růst cen. Druhým indexem je růst reálných mezd. Ten byl doposud zohledněn jednou třetinou. Od roku 2018 to bude jedna polovina. **Starobní penze z veřejného důchodového systému jsou v České republice vyšší než na Slovensku.** Čeští důchodci mají aktuálně v průměru o 900 korun vyšší penzi než jejich slovenští vrstevníci. Ti zase ale dostávají vyšší důchod v poměru k průměrné mzdě. Na Slovensku pobírají průměrně částku, která odpovídá zhruba 46 % tamního průměrného výdělku, v České republice je to 43 %. Z porovnání těchto dalších parametrů důchodových systémů je zřejmé, že nelze jednoznačně stanovit, který z důchodových systémů má lepší parametry ve smyslu financování z průběžného systému. V případě, III. důchodového pilíře je jeho fungování v České republice i na Slovensku velice podobné, přesto existují rozdíly. Hlavním rozdílem je absence státního příspěvku na Slovensku. Daňové úlevy jsou možné v obou zemích. II. důchodový pilíř byl v České republice zrušen, avšak na Slovensku přetrvává s parametrickými změnami, které snižují příspěvky do tohoto pilíře.

Udržitelnost průběžného systému financování důchodů je zcela závislý na výkonnosti ekonomiky. Potenciální nestabilita ekonomické výkonnosti státu činí systém financování důchodů z I. důchodového pilíře jednoznačně zranitelným. Dokladem toho je vývoj salda důchodového účtu v období krize, kdy bylo saldo záporné v řádech desítek milionů. Stát si zdroje pro výplaty důchodů musel hledat z jiných zdrojů, které znamenaly zvýšení zadluženosti státu. Názory na udržitelnost tohoto systému vycházejí z optimistického výhledu na další období a zaměřují se pouze na parametrické úpravy systémů. To je podle mého názoru nedostatečné a další případná krize bude znamenat opakování stavu z let 2009 – 2013. Tyto skutečnosti ukazují, že je nezbytné se touto problematikou nadále zabývat a hledat způsoby, jak negativním ekonomickým cyklům při financování důchodů čelit.

Závěr

Na základě zkoumaného tématu diplomové práce jsem dospěla k těmto závěrům a navrhuji:

- I. Opětovné zavedení II. důchodového pilíře v České republice s parametry, které by umožňovaly politickou shodu, která by zabezpečila jeho fungování v řádu desítek let, aby se systém mohl zavést a fungovat ve své plné míře.
- II. Dále navrhuji zvýšit motivaci pro dobrovolné penzijní spoření ve III. důchodovém pilíři. Zejména ve vztahu k dalším daňovým úlevám nejen pro samotné klienty, ale i pro jejich zaměstnavatele. Stát by měl při tomto spoření podporovat jeho dlouhodobý charakter, aby se nejednalo pouze o střednědobé spoření se státním příspěvkem.
- III. Zvýšení informovanosti občanů – nízká informovanost občanů České republiky, ale i finanční gramotnost je velkým problémem pro český důchodový systém. Občané nejsou dostatečně obeznámeni s možnostmi spoření na stáří. Základy finanční gramotnosti by měly být vyučovány jak na vysokých školách, tak i na středních školách. Každý občan by měl umět hospodařit se svými penězi a nežádat zbytečně o půjčky. Neinformovanost občanů mohla být i důvodem k malému zájmu o II. důchodový pilíř. Navrhuji, tedy větší medializaci důchodové problematiky jak ve školách, tak i v televizi, tištěné verzi formou brožur, kde by byla problematika dopodrobna vysvětlena. Informovanost občanů by měla napomoci k vytvoření stabilního a dlouhodobě udržitelného důchodového systému.
- IV. Pracovní místa pro seniory – další možnou alternativou spoření na stáří by mohlo být zapojení seniorů na trhu práce. V dnešní moderní době je možné pracovat z domova prostřednictvím IT technologií. Senioři, kteří jsou technologicky zdatní, by tak mohli pobírat částečný či starobní důchod a zároveň si zvyšovat svou životní úroveň z pracovního úvazku. Tento model by mohl být výhodný i pro zaměstnavatele, kteří by uzavírali se seniory dohodu o provedení práce a tak by ušetřili na nákladech na zdravotní a sociální pojištění.

- V. Podpora pracujících důchodců - vláda by měla více podporovat pracující důchodce, kteří si svou aktivitou mohou pomoci k dílčí valorizaci důchodu. Od 1. 1. 2014 může důchodce, který vykonává výdělečnou činnost zakládající účast na důchodovém pojištění a jemuž současně Česká správa sociálního zabezpečení vyplácí v plné výši starobní důchod, požádat o zvýšení důchodu vždy, když získá 360 odpracovaných kalendářních dnů. Do konce roku 2013 bylo možné žádat o toto zvýšení buď po dvou letech nepřetržité výdělečné činnosti, nebo po jejím skončení. Za každých 360 dnů odpracovaných při pobírání důchodu se starobní důchod zvýší o 0,4 % výpočtového základu, tj. částky, z níž byl důchod původně vypočítán, přestože odvádí na sociálním pojištění srovnatelné částky jako ostatní ekonomicky aktivní obyvatelé. Toto procentuální zvýšení je dle mého názoru velmi nízké. Navrhuji tedy zvýšení na úroveň 1 %.

Přepočítání důchodu se neprovádí automaticky, ale na základě písemné žádosti důchodce. V této oblasti chybí větší osvěta a mnoho důchodců s touto možností není seznámeno. Situace se dílčím způsobem lepší. Během prvního pololetí roku 2017 si více než 50 tisíc pracujících důchodců požádalo o přepočítání svého starobního důchodu, meziročně se tak jejich počet zvýšil o 7 %. Zaměstnavatelé v případě důchodců využívají dohodu o provedení práce, která má roční limit 300 hodin odpracovaných pro jednoho zaměstnavatele. Jestliže je měsíční odměna 10 000 Kč a méně, tak nemusí zaměstnavatel zaměstnance přihlašovat v daných měsících jako zaměstnance pro platbu povinného pojistného. Z měsíční odměny 10 000 Kč na základě dohody o provedení práce se neplatí sociální pojištění ani zdravotní pojištění. Důchodce pracující v důchodovém věku na základě dohody o provedení práce s měsíční odměnou do limitu 10 000 Kč tedy nemá nárok na přepočítání důchodu, neboť není odváděno sociální (důchodové) pojištění. V případě že, pracující důchodce podepíše u zaměstnavatele prohlášení k dani, tak neplatí při práci na dohodu o provedení práce s měsíční odměnou 10 000 Kč a méně žádné daně.

Navrhuji tedy zvýšení informovanosti důchodců o možnosti přepočítání výše starobního důchodu na základě odpracovaných 360 dní v roce, formou větší

osvěty nebo nejlépe zajistit automatický přepočít ze strany České správy sociálního zabezpečení.

Závěrem chci uvést, že oba státy využily tzv. tří pilířový systém. Cílem vzniku dalších dvou pilířů bylo snížit závislost občanů na průběžném státním důchodovém pilíři. Ve srovnání s vyspělými státy jsou příjmy občanů České a Slovenské republiky tvořeny z téměř 100 % právě I. důchodovým pilířem. Pro více pilířové systémy je nezbytná politická shoda, jak je zřejmé z vývoje nejenom v České a Slovenské republice, ale i např. v Maďarsku a Polsku.

Výsledky výzkumu ukazují, že nadále bude nejdůležitějším prvkem důchodového systému jeho průběžné financování. Z toho vyplývá, že stát zůstává jako hlavní poskytovatel důchodů, ale na druhou stranu se snaží motivovat své občany k větší zodpovědnosti při spoření na stáří.

Seznam použitých zdrojů

1. ÁRENDÁŠ, Ing. Peter, prof.Ing. Božena CHOVANCOVÁ, PhD.Ing. Vladimír GVOZDJÁK, Ing. Jaroslav HUDCOVSKÝ, Ing. Michaela DOROCÁKOVÁ a Ing. Patrik SLOBODNÍK. *Dochodkové fondy*. Wolters Kluwer, 2017. 175-200 s. ISBN 978-80-8168-663-4.
2. *Asociace penzijních společností ČR* [online]. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://www.apfer.cz/>
3. ČERNOHORSKÁ, PH.D., Ing. Liběna. *KOMPARACE VÝVOJE NEZAMĚSTNANOSTI V ČESKÉ REPUBLICE A NA SLOVENSKU*[online]. , 10 [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <http://dspace.upce.cz/bitstream/handle/10195/32228/CL576.pdf;jsessionid=1FFF67F5248C6D2E5C60DCCDA2C11B2D?sequence=1>
4. Česko. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.
5. Česko. Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem.
6. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/makroekonomika421>
7. ČSSZ [Česká správa sociálního zabezpečení], 2015. *Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění* [online]. [cit. 2017-10-28] Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/E0A530CD-7161-4F49-9AD9-C65D2D6D6982/0/SR_web_2015.pdf
8. ČSÚ [Český statistický úřad], 2016a. *Vybrané demografické údaje v České republice* [online]. [cit. 2017-3-15] Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_0101.xlsx/0ac7dd23-030e-462d-bd16-fafc881b18a6?version=1.2
9. ČSÚ, 2017a. *Animované stromy života* [online]. [cit. 2017-3-23] Dostupné z: <https://www.czso.cz/staticke/animgraf/cz/index.html?lang=cz>
10. *Dávky: Invalidní důchody*. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>

11. DEMOGRAFIE: Pohlaví, věk - ukazatele, 2017b [online]. [cit. 2017-10-28]
Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_pohlavivekukazatele
12. DEMOGRAFIE: Porodnost – základní ukazatele, 2017a [online]. [cit. 2017-10-28]
Dostupné z:
http://www.demografie.info/?cz_porodnostukazatele=&PHPSESSID=f6cf460071460213e957890f0e7399fa
13. Dôchodkové poistenie: Štatistiky. *Sociálna poisťovna* [online]. [cit. 2017-10-28].
Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/pocet-vyplacanych-dochodkov--v-mesiacocho-3150s>
14. Důchody a dávky. [online]. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: www.finance.cz
15. Eurostat - Marriages and births in Slovakia. *Eurostat* [online]. [cit. 2017-10-27].
Dostupné z:
http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Marriages_and_births_in_Slovakia/sk#P.C3.B4rodnos.C5.A5
16. EUROSTAT, 2017a. Expenditure on pensions [online]. [cit. 2017-10-28] Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00103&plugin=1>
17. FILIP, Miloš a Roman POSPÍŠIL. Co s tou penzí. Praha: Institut pro finanční poradenství, 2013. ISBN 978-80-905457-0-0.
37. Inflace. Český statistický úřad [online]. [cit. 2017-11-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/mira_inflace
38. Inflacia. Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. [cit. 2017-11-18].
39. LOUŽEK, Marek. Důchodová reforma. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2612
18. JANDA, Josef. Zajištění na stáří. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4400-1.
19. KALIBOVÁ, Květa et al., 2009. Demografie (nejen) pro demografy. 3., přepracované vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 241 s. ISBN 978-80-7419-012-4.
20. KREBS, Vojtěch. Sociální politika. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 978-807-3575-854.
21. Manuál k důchodové reformě. Stárneš, mysli [online]. [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: http://www.starnesmysli.cz/dokumenty/Duch_ref_fi2.pdf

22. Manuál k důchodové reformě. Stárneš, myslí [online]. [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: http://www.starnesmysli.cz/dokumenty/Duch_ref_fi2.pdf
23. *Ministerstvo financí* [online]. [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/>
24. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz>
25. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/11968>
26. OECD (2015), *Pensions at Glance 2015: OECD and G20 indicators*, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2015-en
27. Penzijní reforma [online]. [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://reformapenzijni.cz/>
28. PODMANICKÁ, Zuzana, Neonila FOLTÁNOVÁ, Katarína HAJDONIOVÁ, Michaela CHVÍLOVÁ, Ludmila IVANČÍKOVÁ, Mária KATERINKOVÁ a Martin KOČIŠ. *Hlavní trendy populačního vývoje v SR v roku 2016*. Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2017. ISBN 978-80-8121-605-3.
29. Priemerná výška vyplácaných dôchodkov (v mesiacoch): Štatistiky. *Sociálna poisťovňa* [online]. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/priemerna-vyska-vyplacanych-dochodkov--v-mesiacoch-/1600s>
30. Průměrný důchod podle situace a pohlaví 2017. *Kupní síla* [online]. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://kupnisila.cz/prumerny- Duchod/>
31. Příjmy a výdaje na sociální zabezpečení. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/22DE3732-935C-468C-8902-224F8F4DBF6F/0/Prijmy_a_vydaje_na_socialni_zabezpeceni_20082016.pdf
32. Příjmy a životní úroveň: Minimální mzda. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/871>
33. ROUBÍČEK, Vladimír, 1997. Úvod do demografie. Praha: CODEX Bohemia. 352 s. ISBN 80-85963-43-4.
34. RYTÍŘOVÁ, Lucie. Důchodový systém v České republice. Olomouc: Anag, 2013. ISBN 978-80-7263-821-5.
35. Státní důchod při vyšších příjmech v zemích OECD. *České noviny* [online]. [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/statni-duchod-pri-vyssich-prijmech-v-zemich-oecd/1315846>

36. Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. [cit. 2017-11-10]. Dostupné z:
<https://slovak.statistics.sk>